

täytyy luovuttamasta teosta taiteilijan järjestämään kaikkien teoksiensa näyttelyyn tai sallimasta teoksensa kopioimista, menettelee monissa tapauksissa kohtuuttomasti. Ilman positiivista lainsäännöstä omistajan ei kuitenkaan voida sanoa kieltäytymisellään loukanneen taiteilijan moraalisia oikeuksia.¹

¹ Itävallan tekijälain mukaan taiteilijalla on tekstissä mainitut oikeudet erityisin edellytyksin. *Mitteis* s. 61; *Lissbauer* s. 219. De lege ferenda ks. *Torben Lund* m.t.s. 150.

Kuudes luku.

TEKIJÄNOIKEUDEN LUOVUTTAMISESTA SOPIMUKSELLA.

26 §.

LUOVUTUSSOPIMUKSEN YLEISPIIRTEITÄ.

1. *Tekijänoikeuden luovutettavuus.* Tekijäl 21 §:ssä säädetään että "tekijä voi luovuttaa oikeutensa toiselle joko kokonaan tai osittain". Säännöksellä tarkoitetaan tekijänoikeuden luovuttamista sopimuksella tai muulla elossa olevien kesken tehdyllä oikeustoimella. Sanotun oikeuden siirtyminen perinnön kautta tai testamentilla tahi ulosoton (pakkotäytäntön) johdosta on erikseen säännöstetty (*m.l. 23, 24 §*).

Aikaisemmin on mainittu, ettei tekijänoikeus edellä mainitusta säännöksestä huolimatta ole kokonaan luovutettavissa. Tekijä ei voi siirtää persoonallisia oikeuksiansa täydellisesti. Luovutuksensaaja ei ole, vaikka tekijänoikeus olisikin hänelle luovutettu "kokonansa", oikeutettu teoksen kanssa menettelemään miten haluaa, niin kuin on laita, kun fyysillinen esine luovutetaan "kokonaan" l. omistusoikeuksin. Kokonaanluovutuksesta huolimatta tekijällä on valta valvoa mainittuja oikeuksiaan, jos luovutuksensaaja on niitä loukannut.¹

¹ Italian uudessa tekijälaisissa on nimenomaisesti säädetty, että tekijän moraaliset oikeudet ovat luovuttamattomia. Ruotsin kirjailijalakia tulkitaan siten, että tekijänoikeus voidaan luovuttaa "totaalisesti", siis myös moraalisten oikeuksien kohdalta. v. *Konow* s. 90; *Eberstein*, *Författarrätten* II s. 152.

Tekijänoikeuden persoonallinen luonne aiheuttaa myös sen, ettei, jos tekijä on naimisissa, hänen puolisoliansa ole naima-osaa eikä avio-oikeutta tekijänoikeuteen.¹ Nimenomaisesti on säädetty, että tekijäpuoliso määrää yksinään tekijänoikeudetaan riippumatta siitä, millä tavalla aviopuolisoiitten omaisuus-suhteet on järjestetty (*m.l. 13 § 4 mom*), jolla säännöksellä miehen edusmiehyiden poistamisen jälkeen on ennen 1/1 1930 päätettyihin avioliittoihin nähden merkitystä sikäli, että AVL 3 §:ssä miehelle edelleen pidätetty vallintaoikeus ei rajoita vaimon oikeutta vallita tekijänoikeuttansa. Mies on oikeutettu saattamaan vaimonsa henkisen tuotteen julkisuuteen ja toisintamaan sen ainoastaan vaimon suostumuksella, eikä miehelle lain mukaan tule eikä hän ole voinut avioehdon kautta saada naima-osaa eikä voi saada avio-oikeutta sanottuun tuotteeseen, yhtä vähän kuin hän miehen teokseen. Pesän osituksessa tekijäpuolison eläessä avioeron tapahduttua tai toisen aviopuolison kuoleman jälkeen ei tekijänoikeutta lueta yhteiseen omaisuuteen tai, 1/1 1930 jälkeen solmituissa avioliitoissa omaisuuden säästöön, josta puolet on tuleva kummallekin aviopuolisolle, mutta siihen, mitä teoksesta on esim. kustannussopimuksen nojalla kertynyt, toisella aviopuolisolla on naimaosa ja avio-oikeus.²

2. *Luovutus kokonaan tai osittain.* Siitä mitä edellä on esitetty tekijän persoonallisten oikeuksien luovuttamattomuudesta seuraa, että TekijäL 21 §:n säännös tekijänoikeuden luovuttamisesta kokonaan tai osittain, koskee vain tekijän yksinoikeus-funktioita.³ Tekijänoikeus on katsottava luovutetuksi kokonaan, kun kaikki yksinoikeusfunktiot on luovutettu toiselle eksklusiivisesti, niin myös silloin, kun jokin yksinäinen funktio, esim.

¹ AL 35 § mom; *Huttunen s. 73; Eberstein, m.t.s. 174, s.*

² *Huttunen m.s.; Westring s. 117; Borum s. s. 193; Benzon s. 64 s; Jacobsen s. 264 s; Torben Lund, Billedkunsten s. 221. Ks. Kohler, Urheberrecht s. 462. Tekijäpuolison kuoltua tekstissä mainittu rajoitus päättyy ja tekijänoikeus lankee hänen pesäänsä. Ks. myös s. 300. Tekijänoikeuskom:n ehdotuksen mukaan sovelletaan samoin avio-oikeutta koskevia säännöksiä tekijänoikeuteen vasta tekijäpuolison kuoltua (26 § 1 mom).*

³ *Kopsch GRUR 1942 s. 96.*

yksinoikeus sanomalehtiartikkelin julkaisemiseen on luovutettu muut poissulkevana oikeutena ("copyright"). Osittainluovutus on tapahtunut, kun funktioihin tai johonkin niistä on luovutettu vain käyttöluupa (lisenssi), tämä kun ei estä saman funktion luovuttamista toiselle tai useammille. Tietty funktio voidaan siis luovuttaa, joko eksklusiivisena tai käyttöluupana yhdelle, toinen funktio samalla tavalla toiselle. Niin ikään yksinoikeus on, kokonaan tai osittain, luovutettavissa toistaiseksi, määräajaksi tai koko suoja-ajan kestäväksi ja voidaan funktioiden harjoittaminen jakaa tapahtuvaksi alueittainkin.¹

Jos on myönnetty eksklusiivinen oikeus yksinoikeuteen ("yksinoikeus yksinoikeuteen"), nousee kysymys siitä, onko, niin kuin kysymys tieteisopissa toisinaan asetetaan, tekijänoikeus luovutettu substanssiltaan (*quoad substantiam*) vai käytöltään (*quoad exercitium*).²

Ulkomaisessa doktriinissa puolletaan jälkimmäistä katsantokantaa useasti sillä perusteella, että jos luovutus tarkoittaisi tekijänoikeuden substanssia eikä teoksen käyttämisen luovuttamista, tekijä ei voisi luovutuksen tapahduttua suojata itseänsä kolmannen henkilön tekemää oikeudenloukkausta vastaan, vaan ainoastaan luovutuksensaaja, esim. teoksen kustantaja olisi oikeutettu nostamaan kanteen, jos sivullinen luvatta toisintaa teoksen.³ Myöskään ei yksinoikeus, jos omaksutaan substanssin

¹ Englannin oikeuden mukaan tekijä ei voi luovuttaa oikeuttansa pidemmäksi ajaksi kuin enintään 25 v:ksi kuolemansa jälkeen (*Copyright Act 1911 5 § 2 mom. 2 k*). *Copinger s. 104 ss.* mainitsee säännöksellä olevan tahdottu estää "a successful author from making improident contracts to the detriment of his dependants."

² *Gierke s. 805; Kohn s. 38; Jacobsen s. 210; Nybergh JFT 1939 ss. 88, 97.*

³ Tämän teorian kannalla ovat mm. *Lissbauer s. 222 ss; Mitteis s. 75; de Boor s. 56 ss; 68; Kohler m.t.s. 291 ss.* Sen mukaisesti Itävallan oikeudessa erotetaan käsitteet "Werknutzungsrecht" ja "Verwertungsrecht" toinen toisestansa. Edellinen (=käyttöoikeus) on aina luovutettavissa, jälkimmäinen (=yksinoikeus sellaisenaan) ei lainkaan inter vivos tehdyllä oikeustoimella, vaan ainoastaan testamentilla. Vrt. myös Sveitsin oikeuteen nähden *Streuli s. 23.*

siirtymisteoria, palaisi takaisin tekijälle siinä tapauksessa, että luovutuksensaaja luopuisi oikeudestansa. Yksinoikeuden luovutuksella olisi sen vuoksi katsottava luoduksi vain tekijänoikeutta rasittava absoluuttinen oikeus. Tätä ns. rasiiteoriaa vastaan on esitetty ns. osaoikeusteoria. Tekijä siirtää hänelle kuuluvasta oikeudesta teokseen osan toiselle, sitoutuen itse olemaan käyttämättä tätä oikeutensa osaa hyväksensä, mutta tällöinkin hänelle jää tekijänoikeus sellaisenaan ja sen johdosta hän voi estää sivullisen loukkaamasta hänen oikeutensa myös, mikäli sanottua osaa koskee; sen johdosta luovutettu oikeus myös, jos luovutuksensaaja luopuu siitä, palautuu takaisin tekijälle, mutta säilyy luovutuksensaajalla, vaikka tekijä luopuisi kokonaan tekijänoikeudestansa.¹

Kumpikin näistä käsityskannoista on etupäässä teoreettinen eikä niiden pohjalla voida tehdä käytännöllisiä johtopäätöksiä, jotka suurestikaan poikkeaisivat toisistansa, minkä vuoksi onkin syyllä sanottu, että niissä on enemmän kysymys sanoista kuin asiasta.² Yksinoikeusfunktio ja tekijän persoonallinen oikeus eivät ole, kuten ennen on mainittu, milloinkaan täysin erotettavissa, ja sen johdosta, että jokaiseen mainitunlaiseen funktioon siis liittyy luovuttamaton persoonallinen elementti, ei se voi olla substanssiltaan kokonaan toiselle siirrettävissä. Kolmas henkilö, joka luvatta ryhtyy teoksen toisintamiseen, loukkaa, paitsi luovutuksensaajan, myös tekijän oikeutta. Jos luovutuksensaaja lakkaa käyttämästä hänelle siirrettyä yksinoikeutta, tapahtuu niin ikään tekijän persoonallisen oikeuden loukkaus, sillä sanotun oikeuden olemukseen kuuluu juuri muut poissulkeva valta saada teos julkisuuteen; siitä syystä käyttämätön oikeus palaa takaisin tekijälle.³ Ja mitä siihen tulee, että

¹ Vrt. *Nybergh* m.k. s. 89 ss.

² *Nybergh* m.k. s. 99 alav. 1. Vrt. kuitenkin *Melliger* ss. 37, 53: Mikäli tekijä luovuttaa ainoastaan jonkun funktioistaan, palaa se tekijälle, jos luovutuksensaaja luopuu siitä, mutta ei, jos kaikki funktiot on luovutettu.

³ *de Boor* s. 58. Positiivisesti onkin säädetty KirjTaitA 28 § 2 mom:ssa, että jos kustantaja ei siinä mainitun ajan kuluessa ole käyttänyt yksinoikeutensa, tekijällä on valta saada se takaisin.

luovutettu yksinoikeus pysyy voimassa, vaikka tekijä luopuu tekijänoikeudestansa, on huomattava, että luopumus voi koskea vain yksinoikeuksia; luovutuksesta huolimatta jäävät tekijälle moraaliset oikeudet, niin kuin ne jäävät hänelle suoja-ajan päättymisenkin jälkeen.¹ Toiselta puolen on myönnettävä, että luovutuksensaajan yksinoikeus on käsitettävä käyttöoikeutta laajemmaksi, s.o. itse tekijänoikeus siirtyy hänelle tiettyssä laajuudessa.² Sen vuoksi kustantajallakin on kannevalta sitä vastaan, joka julkaisee kustannetun teoksen omalla nimellensä tai muutetussa muodossa. Näistä syistä on asianmukaisinta sanoa, niin kuin Knoph tekee, että yksinoikeuden luovuttaminen sisältää tekijänoikeuden rajoitetun siirtämisen toiselle.^{3, 4}

3. *Sopimuksen synty ja muoto.* Tekijänoikeuden luovuttamista koskeva sopimus on konsensuaalinen oikeustoimi, jonka tekemisestä, jos sillä on oleva varallisuus oikeudellisia vaikutuksia, palkkion maksaminen tekijälle tms, on noudatettava OikTL:n säännöksiä.⁵ Milloin sopimus on vastikkeeton l. benefiikki, tekijä voinee, ennen kuin teos on saatettu julkisuuteen, perääntyä sopimuksesta, korvaamalla sopijapuolen kulut, esim. kieltää puheensa julkaisemisen, johon hän jo oli antanut suostumuksensa.⁶ Luovutus sopimus ei edellytä määrämutoisuutta. Suullinen-

¹ Ks. jälj. ss. 321, 322.

² *Nybergh* m.k.s. 98

³ *Knoph* ss. 136 alav. 1; 142.

⁴ TekijänoikKom:n ehdotuksen mukaan tekijä voi kokonaan tai osittain luovuttaa oikeuden teoksensa *vallitsemiseen* (24 § 1 mom).

⁵ *Torben Lund*, *Billedkunsten* s. 234.

⁶ Vrt. *Allfeld*, *Urberrecht* s. 194. Jos puhe siitä huolimatta julkaistaan, ei sen ole katsottava tulleen julkisuuteen "oikeutetun tahdosta" (*TekijäL* 10 §), eikä siihen sen vuoksi ole sovellettava teoksen julkistamiseen liittyviä oikeusvaikutuksia. Tässä mielessä *Hellwag* s. 25 on oikeassa, kun hän erottaa teoksen toisintamiseen annetun luvan tekijänoikeuden luovutuksesta. Ks. myös *Kahn* s. 16 s. ja *Melliger* s. 123. Yhtä vähän on teoksen luvattoman toisintamisen jälkeen päin tapahtunutta hyväksymistä, esim. korvauksen vastaanottamista taideteoksen luvattomasta jäljentämisestä, pidettävä tekijänoikeuden luovutuksena, vaan ainoastaan luopumisena sanotun loukkauksen oikeudellisista seuraamuksista.

kin sopimus riittää luovutuksen oikeusvaikutuksien synnyttämiseksi. KirjTaitA 28 §:ssä säädetään tosin, että kirjailijan tai taiteilijan oikeuden luovuttamisen tulee tapahtua kirjallisella välipuheella, jossa määrätään luovutuksen aika ja ehdot, mutta lainkohta, joka edelleenkin on voimassa, on ilmeisesti säädetty vain vastaista todistelua helpottamaan eikä sisällä määrämuo- toisuusvaatimusta.¹ Alkuteoksen traditio ei myöskään ole tarpeen. Käyttöluvan myöntämistä koskeva sopimus saattaa syntyä siten, että tekijä selittää joko nimenomaisesti tai hiljaisesti, että jokainen, joka ottaa täyttäkseen tiettyjä velvoituksia, saa käyttöluvan. Sellainen selitys on yleisölle tehty tarjous, joka hyväksytään asetettujen velvoitusten täyttämällä, tavallisimmin tekijälle maksettavan palkkion suorittamisella. Käyttöluva sävellysteosten esittämiseen syntyy, näyttämöesitykseen sävellettyjä teoksia lukuun ottamatta, useimmiten sanotulla tavalla.²

Sopimuksen oikeusvaikutus alkaa, jollei muuta välipuhetta ole tehty, heti, kun sopimus on päätetty, ja on siitä hetkestä voimassa mm. tekijän velkojia vastaan.

4. *Luovutus kahdelle peräkkäin.* Jos jollekulle on eksklusiivisesti luovutettu jokin yksinoikeus teoksen toisintamiseen, ei samaa oikeutta käy enää luovuttaminen toiselle. Milloin luovutus on tapahtunut toisen kerran, on jälkimmäinen sopimus pätemätön; oikeus, josta tekijä ei enää voi disponoida, ei ole uudelleen luovutettavissa. Yksinoikeuden luovutus vaikuttaa absoluuttisesti.³ Tämä on itsestään selvää, jos jälkimmäinen luovutuksensaaja oli vilpillisessä mielessä. Mutta siinäkin tapauksessa, ettei hän tiennyt yksinoikeuden aikaisemmin olleen luovute-

¹ *Nybergh* m.k.s. 102. Vrt. *Lvk* s. 41. Tekijänoikeuden panttaus ei kuitenkaan tule tehoisaksi ilman kirjallista sopimusta. Ks. jälj. s. 275.

² *Kohler* m.t.s. 284 s.

³ Tavallisesti sanotaan, että eksklusiivinen yksinoikeuden luovuttaminen on "kvasiesineoikeudellinen", käyttöluvan myöntäminen velvoiteoikeudellinen. *Mittels* s. 77; *Lissbauer* s. 224; *Sprengmann* s. 72 s. Käyttöluva on kuitenkin myös sikäli "kvasiesineoikeudellinen", että se pysyy voimassa, vaikka tekijänoikeus luovutetaan "kokonaan" toiselle. *Kohler* m.t.s. 282; *de Boor* s. 69.

tun toiselle, on asianlaita sama. Sääntö, että se jonka omaksi jokin oikeus on ensiksi tullut, saa sen pitää, on voimassa tekijänoikeuteenkin nähden.

Sellainen mielipide on kuitenkin esitetty, että jos jälkimmäinen luovutuksensaaja oli vilpittömässä mielessä, yksinoikeus on aikaisemmasta luovutuksesta huolimatta siirtynyt hänelle, mikäli hän jo oli ehtinyt ruveta sitä käyttämään hyväksensä. Käsitystä perustellaan fyysisen esineen kahdelle luovuttamista koskevien oikeussääntöjen analogialla.¹ Vertailu ei ole paikkansa pitävä. Joka ostaa irtaimen esineen siltä, jolla se, toiselle luovuttamisesta huolimatta, edelleen on hallinnassansa, voi luottaa siihen, että haltija oli oikeutettu sen luovuttamiseen. Kun tekijänoikeus luovutetaan, ei mitään hallintaa vastaavaa ulkonaista merkkiä tavallisesti ole, jonka nojalla luovutuksensaaja voisi olettaa tekijän olevan oikeutettu yksinoikeuden luovuttamiseen; hänen tulee ottaa lukuun se mahdollisuus, että yksinoikeus oli aikaisemmin luovutettu toiselle. Jälkimmäinen luovutuksensaaja ryhtyy siis asioihin tekijän kanssa omalla riskillänsä; hänellä on oikeus vaatia korvausta tekijältä, jos yksinoikeus oli aikaisemmin luovutettu toiselle, mutta tälle tapahtunut luovutus pysyy voimassansa.² Tekijä on velvollinen yleisten oikeussääntöjen mukaan, siirtäessään yksinoikeuden jälkimmäiselle luovutuksensaajalle, ilmoittamaan, että sama oikeus on aikaisemmin luovutettu toiselle. Nykyään, jolloin etenkin säveltäjät ja kirjailijat yleisesti siirtävät oikeutensa etujärjestöjensä valvottavaksi, edellä esitetty prioriteettisääntö ei ole kohtuutonkaan; jälkimmäinen luovutuksensaaja voi helposti saada se-

¹ *Vinding Kruse*, *Ejendomsretten* s. 1391 s; *Torben Lund*, *Forfatterret* s. 100.

² Ks. tark. *Kivimäki* LM 1939 s. 423 ss. ja siinä main. kirjall. sekä *Nybergh* m.k.s. 94 alav 2. Tekstissä esitetylle prioriteettisäännön kannalle, joka tietoisopissa on yleisesti omaksuttu, KKO on asettanut kahdessa tuomiossansa: Kun säveltäjä oli luovuttanut säveltäjäin etujärjestölle yksinoikeuden sävellyksiensä mekanisoimiseen ja julkiseen esittämiseen, ei hän ollut voinut samaa yksinoikeutta siirtää toiselle. Ks. *KKO* t. 28/2 1939 selost. N:o 10 ja 18/2 1942 tied. N:o 192. Vrt. *UFR* 1919 s. 638.

lon siitä, onko yksinoikeus tekijän vai hänen etujärjestönsä disponoitavissa.

5. *Vast'edes syntyviin teoksiin tulevan tekijänoikeuden luovutus.* Tavallisesti tekijä luovuttaa oikeutensa jo valmiina olevaan teokseen tai tiettyyn teokseen, jonka valmistamiseen hän sitoutuu. Toisinaan luovutetaan kuitenkin tekijänoikeus vast'edeskin syntyviin teoksiin; kustantaja voi saada tällaisen oikeuden ja tekijään etujärjestöille tapahtuva luovutus käsittää säännömukaisesti tulevaisuudessakin valmistuvat teokset. Onko tällainen luovutus pätevä vai voiko tekijä luovutuksesta huolimatta siirtää oikeutensa toiselle ja siirron pätevyuden puolesta esittää, että edellinen luovutus oli epämääräinen ja persoonallista vapautta liiaksi rajoittava ja sen vuoksi pätemätön? Tieteisopissa vastaisten tekijänoikeuksien luovuttaminen katsotaan yleisesti mahdolliseksi ja epäilyksiä sitä vastaan saattaakaan tuskin olla ainakaan, milloin luovutus on määräaikainen tai irtisanottavissa eikä määräaika tai irtisanomisaika ole kohtuuttoman pitkä tahi milloin luovutus on tapahtunut tekijään etujärjestölle, jolloin etujen vastakkaisuutta ei ole olemassa.^{1, 2, 3}

6. *Luovutuksen henkilökohtaisuus.* Periaatteellisesti katsoen tekijänoikeuden luovutus tapahtuu sen saajalle henkilökohtaisesti. Tekijälle ei ole yhdentekevää, kuka hänen teoksensa toi-

¹ Ks. tark. *Kivimäki* m.k.s. 431 ss. ja siinä main. kirjall. sekä *Kohler* m.t.s 246. Saksan tekijälain uudistusehdotuksen mukaan v:lta 1932 olisi vastaisten tekijänoikeuksien luovuttamista koskeva sopimus kummankin sopijapuolen taholta irtisanottavissa vuoden kuluttua sopimuksen tekemisestä. Vastaaavanlaatuinen säännös on Itävallan tekijälaiissa.

² Sitä vastaan, että tekijä voisi sitoutua koko elinikäänsä kestäväan sopimukseen, voidaan vedota TSL:n säännöksiin analogiaan. Jos vastaiset teokset on valmistettava ilmaiseksi tai luonnottoman alhaisista tekijän palkkioista, saattaa sopimus olla hyvän tavan vastainen. *Droit d'auteur* 1944 s. 79; *Dernburg* s. 49.

³ Edellä s. 261 alav. 2 mainitussa KKO tuomiossa 28/2 1939 oli yhtenä tuomion perusteena se muidenkin maiden lainkäytössä huomioitu näkökohta, että säveltäjä oli siirtänyt etujärjestölle yksinoikeuden, mikä käsitti myös vast'edes syntyvät sävellysteokset. Vrt. *RGZ* 140 s. 231 ss; *Poirier* ss. 125, 145.

sintaa, esim. dramatisoi romaanin tai kääntää sen toiselle kielelle, kopioi taulun jne; yksinpä kustantajan valitseminen on luottamusasia.¹ Toiselta puolen on myös tekijän velvollisuus henkilökohtainen; hän ei saa jättää teoksen valmistamista toisen suoritettavaksi (*arg. TSL 10 §*).

Luovutuksen henkilökohtaisuudesta johtuu, ettei tekijänoikeutta voida ilman tekijän suostumusta siirtää edelleen, ei myöskään panna pantiksi. Tällainen suostumus saattaa kuitenkin olla niin kuin suostumus yleensä, myös hiljainen, s.o. tekijän konkludenttisista toimista tai muista asianhaaroista ilmevä, jotapaitsi vakiintunut käytäntö osoittaa joissakin tapauksissa siirto-oikeuden sisältyvän luovutussopimuksen luonteeseen. Sävellysteoksissa ei tavallisesti kiinnitetä lainkaan huomiota esittäjän persoonaan. Jos siirto-oikeus on myönnetty tai sen on katsottava sisältyvän sopimukseen, menee tekijänoikeus myös perintönä luovutuksensaajan jälkeläisille.²

Mutta luovutus voi olla henkilökohtainen myös siinä mielessä, että luovutuksensaaja on oikeutettu käyttämään teosta ainoastaan yksityistä tai henkilökohtaista tarveensa varten. Ennen on mainittu, ettei musiikkia sisältävän äänilevyn ostajalla ole oikeutta ilman säveltäjän lupaa käyttää levyä konsertin antamiseen tai muuhun julkiseen esittämiseen.³ Radiokuuntelijakaan ei saa lähettää sävellyksiä tai muita suojattuja teoksia perhe- tai muuten suljetun piirin ulkopuolelle; hänellä on kuunteluluvan nojalla valta vain radiolähetyksen vastaanottamiseen. Ravintoloitsija, joka koväänisellä välittää radiomusiikkia vie-

¹ *Nybergh JFT* 1937 ss. 148, 180; *Grundtvig* s. 115 s; *Jacobsen* s. 216; *Streuli* s. 23. Toisin *Allfeld*, *Urheberrecht* s. 106. Vrt myös *Norjan ehdotus* s. 70. *Torben Lund*, *Billedkunsten* s. 241 on sitä mieltä, että tekstissä mainittu tulkintasääntö tulisi kysymykseen vain sopimuksessa, joka velvoittaa luovutuksensaajaa.

² Siirronsaaja ei joudu tekijälle vastaamaan tämän palkkiosta tai muusta sopimuksen täyttämisestä, vaan vastuu on ensimmäisen luovutuksensaajan kannettava. *Lissbauer* s. 230.

³ Ks. ed. s. 188.

raillensa, saa aikaan uuden julkistamisvaiheen ("une nouvelle exécution") ja loukkaa siten säveltäjän tekijänoikeutta.^{1, 2}

7. *Sopimuksen tulkitseminen.* Tekijänoikeuden persoonallinen luonne vaikuttaa niiden oikeustoimien tulkittamiseen, joilla oikeus toiselle luovutetaan. TekijäL sisältää erään nimenomaisen tulkintasäännön: Alkuteoksen toiselle luovuttaminen ei sisällä tekijänoikeuden siirtoa (*m.l. 22 § 1 mom. 1 lause*). Käsikirjoituksen, partituurin tai uniikkitaideoksen myyminen ei tuota ostajalle, jollei toisin ole sovittu, oikeutta käsikirjoituksen painattamiseen, partituurin julkiseen esittämiseen tai taideoksen monistamiseen jne.^{3, 4, 5} Mutta muulloinkin on epäiteoisissa tapauksissa luovutus-oikeustoimia mainitusta syystä tulkittava tekijän eduksi.⁶ Niinpä, vaikka tekijä on kustantajalle luovuttanut "rajoittamattoman, yksinomaisen omistusoikeuden" teokseen, sopimusta ei voida tulkita niin, että luovutus käsittäisi kaikki funktiot, vaan ainoastaan sen, että kustantaja on saa-

¹ KKO t. 6/4 1934 selost. N:o 22. Useissa muissa maissa lainkäyttö on samalla kannalla. NJA 1933 s. 639; UFR 1930 s. 646; Lemoine s. 84 ss; Droit d'auteur 1942 s. 104; Elster m.t.s. 19 ss. Tanskan oikeuden mukaan katsotaan radiolähetysten toisintamisen voivan sotia myös kuuntelulupaansa sisältyviä ehtoja vastaan. Jacobsen s. 102.

² Radioimiseen annetun suostumuksen on, jollei muuta ilmene, katsottava käsittävän luvan teoksen radioimiseen lähetyksensä välittömästi kuuntelijoiden vastaanottolaitteisiin, ei sen transmissioon (*rebroadcasting*), s.o. siirtämiseen lähetyksensä toiseen. Ns. relce-l. vahvistusasemat eivät kuitenkaan ole tässä mielessä itsenäisiä. Jacobsen s. 105.

³ Lissbauer s. 241. Lainkohta ei sisällä pakottavaa oikeutta, vaan ainoastaan tulkintasäännön. Se, joka väittää, että alkuteoksen omistusoikeuden mukana on siirtynyt tekijänoikeus, on velvollinen todistamaan väitteensä. Holweg s. 26. Taideteoksen ostoon sisältyy kuitenkin TekijäL 18 § 4 k:n johdosta aina oikeus panna se näytteille.

⁴ Toisaalta ei tekijänoikeuden luovutukseen tiedä muuta kuin poikkeustapauksissa (esim. reklaamipiirustus) omistusoikeuden siirtymistä teokseen. Ks. jälj. s. 273.

⁵ TekijänoikeusKom:n ehdotuksen mukaan ei teoskappaleen luovutus sisällä oikeutta teoksen vallitsemiseen eikä sen muuttamiseen (24 §).

⁶ Ks. ed. s. 38.

nut yksinoikeuden teoksen julkaisemiseen.^{1, 2} Siitä huolimatta, että tekijä olisi nimenomaisesti luovuttanut toiselle kaikki tekijänoikeuden funktiot, on niin ikään katsottava, että myöhemmin keksityt uudet toisintamisfunktio, mikäli niille myönnetään lain suoja, tulevat tekijän eikä luovutuksensaajan hyväksi (*arg. TekijäL 37 § 1 mom. 2 lause*).

8. *Sopimuksen päättyminen.* Sopimus päättyy, kun aika, joksi se on tehty, on kulunut loppuun, ja muutoin samoilla perusteilla, jotka yleisten kontrahtioikeudellisten sääntöjen mukaan aiheuttavat sopimuksen voimassa olon lakkaamisen. Tällaisia perusteita on veloituksen käyminen mahdottomaksi joko objektiivisista tai subjektiivisista syistä. Edellisiin kuuluu mm. valmistumassa olevan teoksen häviäminen ilman tekijän syytä. Jälkimmäiset voivat kohdistua joko luovutuksensaajan tai tekijän persoonaan. Subjektiivisia päättymisperusteita luovutuksensaajan taholla on esim. se, ettei kokoomateos, johon tekijältä on pyydetty kirjoitus, ilmesty jne. Tekijän persoonassa olevia päättymisperusteita ovat varsinkin hänen kuolemansa tai pysyvä sairaus, joka estää hänet teoksen valmistamisesta. Viivästys tekijän tai luovutuksensaajan puolelta saattaa niin ikään johtaa sopimuksen päättymiseen; niin esim. jos teos ei valmistu sovituksessa määrääjässä, ja luovutuksensaaja ei voi käyttää teosta myöhästyneenä. Jos teos on luovutettu yksinoikeudella toisintettäväksi eikä luovutuksensaaja toisinta teosta tai tekee sen kelvottomasti ja tekijältä puuttuu, mikäli toisintaminen on henkistä työtä, esim. romaanin dramatisoimista, mahdollisuus oikeuskeinoin pakottaa häntä tehtävän täyttämiseen, on hänellä valta purkaa sopimus ja hakea teokselle uusi toisintaja. Vastaava oikeus saattaa olla luovutuksensaajalla, jos tekijän presta-

¹ Jacobsen s. 214. Vrt. Torben Lund, Billedkunsten s. 234.

² TekijänoikeusKom ehdottaa säädettäväksi yleisen tulkintasäännön, että milloin teoksen vallitsemisoikeudesta on sovittu ehto, joka on tekijänoikeuden alalla olevan hyvän tavan vastainen tai johtaa ilmeiseen kohtuuttomuuteen, sopimusta on kohtuuden mukaan sovitettava (25 §).

tio ei lainkaan vastaa siihen kohtuudella asetettavia odotuksia.¹ Myös tekijän moraalisiin oikeuksiin perustuva peruutus-oikeus voi, niin kuin edellä on mainittu, johtaa sopimuksen päättymiseen.

9. *Droit de suite I. jälkivoitto-oikeus.* Useasti tapahtuu, että taideteoksen arvo vuosien kuluessa kohoaa sitä mukaa kuin taiteilijan maine kasvaa. Millet sai "Angelus"-teoksestansa 1.200 frangia; myöhemmin se myytiin 1 milj. frangista, samalla kun hänen lapsenlapsensa elättivät itseään kukkaismyyjättärinä kahviloissa. Tuntuu kohtuuttomalta, että teoksen ostaja yksinään saa hyödyn tällaisesta arvon noususta; tekijän, jonka lisääntynyt maine taiteilijana on vaikuttanut tuohon nousuun tai hänen perillistensä tulisi myös päästä siitä osalliseksi. Näin perusteltu taiteilijain itselleen vaatima oikeus on ns. droit de suite, jota suomen kielellä voidaan nimittää jälkivoitto-oikeudeksi. Taideteoksen luovutus ei saisi, kuten voimassa olevan lain-säädännön mukaan on laita, siirtää ostajalle oikeutta kaikkeen teoksesta vastaisuudessa koituvaan taloudelliseen hyötyyn. Teoksen edelleen myymistä ei tosin olisi pantava riippuvaksi hänen suostumuksestansa, mutta hänen tulisi saada osuus siitä lisä-arvosta, joka aikojen vieressä hänen ansiostansa on teokselle syntynyt.

Tätä oikeutta perustellaan tekijänoikeudellisesti sillä, ettei omistusoikeus taideteoksen substraattiin ole täysin verrattavissa fyysillisiin esineisiin olevaan omistusoikeuteen. Taidemaalauksella esim. ei ole yksinomaan se materiaallinen ruumiillistuma, johon fyysillinen omistusoikeus liittyy, vaan samalla aatteellisen luomuksen ilmennys, johon tekijä ei muutenkaan kokonaan menetä oikeuttansa. Taideteoksen omistajan vallintaoikeus on eräiden rajoitusten alainen; hän ei saa monistaa teosta, ei myöskään ryhtyä toimenpiteisiin, joiden johdosta tekijän maine taiteilijana voi joutua kärsimään. Teoksen ja tekijän vä-

¹ Saksalaisessa tieteisopissa sanotaan sopimuksesta perääntymisen näissä tapauksessa nojautuvan periaatteeseen "die Nichtzumutbarkeit der Leistung." *Mitteis* s. 98.

lillä säilyy siis, vaikka fyysillinen omistusoikeus alkuteokseen vaihtuukin, aina eräänlainen yhteys. Tämä yhteys näyttäikse teoksen taloudellisessakin arvossa sikäli, että mitä menestyksellisemmin taiteilija jatkaa työtänsä urallaan, sitä enemmän nousee sen teoksen arvo, jonka omistusoikeudesta hän aikoinaan luopui tai oli pakotettu luopumaan. Arvon nousu on siis tekijän, eikä ostajan aikaan saama, ja on sen vuoksi väärin evätä häneltä kaikki osuus siihen.¹

Droit de suite-vaatimuksia vastaan on huomautettu, että taideteoksen arvon nousu voi riippua muistakin seikoista kuin tekijän jatkuvasta työskentelystä ja ettei käytännössä ole helppo sanoa, oliko arvon nousun syynä tekijän persoona, vai esim. muodin vaihtelu. Näistä syistä olisi tarkoituksenmukaisinta, että taideteoksen tekijä tulisi taloudellisesti osalliseksi kaikista kaupoista, joita hänen teoksestansa vastaisuudessa tehdään, olipa teos noussut tai laskenut arvossa. Tämän liikevaihtomaksuperiaatteen mukaisesti mm. Ranskassa ja Belgiassa säädettiin 1920-luvulla droit de suitea koskevia lakeja; julkisesti tapahtuneissa taidekaupoissa tuli myyjän suorittaa taideteoksen tekijälle määräsadannes (1—3 %) teoksen myyntihinnasta. Tšekkoslovakian v. 1926 säädetyssä laissa myönnetään tekijälle osuus taideteoksen myyntihintaan, jos se on kohtuuttoman korkea. Puolan tekijälain mukaan v:ltä 1935 tekijä saa, jos plastillinen teos on myyty vähintään 50 % korkeammasta hinnasta kuin millä myyjä oli teoksen ostanut, 20 % hinnan erotuksesta. Näissä laeissa on siis, toisin kuin Ranskan ja Belgian vastaavissa laeissa, toteutettu varsinainen, tekijänoikeudellisesti perusteltavissa oleva arvon nousun periaate.² Saksassa on myös puollettu vastaavaa periaatetta ("Beteiligung an der Wertsteigerung").

¹ *Norjan ehdotus* s. 71 ss; *Jacobsen* s. 166 ss; *Torben Lund*, *Billedkunsten* s. 174 ss. Toisin *Eberstein*, *Immateriell rättsskydd* ss. 24, 31: Oikeus arvon nousuun ei olisi vain tekijänoikeudellisille teoksille ominaista eikä siis tekijänoikeudellisesti perusteltavissa.

² *Jacobsen* s. 172; *Torben Lund* m.t.s. 178 ss. Ks. myös Italian uusi tekijälaki 144—145 art; *Kopsch* GRUR 1942 s. 98.

Pohjoismaissa Norjan tekijälakikomitea esitti Ranskan ja Belgian esikuvien mukaista lain säätämistä,¹ mutta ehdotus ei johtanut toimenpiteeseen. Esityksesssä Suomen TekijäL:ksi hallitus ehdotti vastaavanlaista eri lakiin otettavaa säännöstä, mutta eduskunta hylkäsi sen.^{2, 3}

¹ *Norjan ehdotus s. 73.*

² Ehdotusta perusteltiin seuraavasti: Kirjailijalla, joka saavuttaa mainetta, on mahdollisuus saada aikaisemmastakin tuotannostaan suurempia tuloja, milloin hänen teoksestaan painetaan uusia painoksia, mutta taiteilijalta puuttuu tällainen mahdollisuus myytyyn teokseen nähden, vaikka tämän myöhempi myyntiarvo suurestikin lisääntyisi. Tämän vuoksi oli taiteilijalle myönnettävä oikeus palkkioon, kun hänen teoksensa myöhemmin myytiin; taiteilijan kuoltua nämä palkkiot joutuisivat henkisen työn tukemiseksi perustettavaan rahastoon. Palkkio olisi oleva 5 % teoksen myyntihinnasta, milloin se olisi 1.000 mk suurempi ja olisi se suoritettava joka kerta, kun maalauksia, piirustuksia, kivi- ja puupiirroksia tai veistokuvia edelleen myytäisiin julkisesti. *Hall. esit. N:o 89 v. 1926 vp. ss. 3, 17.* Laki-valiokunta lausui mietinnösssänsä, jonka mukaisesti ehdotus hylättiin, ettei asiaa ollut tarpeeksi valmisteltu, vaan vaati enempiä harkintaa. Esitetyssä muodossa ehdotus, jonka perusteena olevassa ajatuksessa valiokunta myönsi olevan oikeatakin, johtaisi siihen, että maksu oli suoritettava silloinkin, kun teos myytiin ostohintaa alemmasta hinnasta tai kun teoksen arvo oli kohonnut taiteilijan ansiotta, jota paitsi oli epäselvää, mitä ehdotuksessa tarkoitettiin teoksen julkisella myymisellä. *Lv miet. N:o 13 v. 1926 vp. s. 7 s.*

³ UBS ei myöskään sisällä säännöksiä droit de suitesta. Rooman konferenssissa hyväksyttiin toivomus, että liittomaat ottaisivat harkittavaksi, olisiko niiden lainsäädäntöön liitettävä säännöksiä, joissa taiteilijoille taataisiin luovuttamaton oikeus tulla osallisiksi teoksiensa julkisessa edelleenmyynnissä saadusta voitosta. Brysselissä v. 1938 pidettäväksi aiottua konferenssia valmisteltaessa suunniteltiin asiasta otettavaksi konventioon uusi 14-bis art. *Raestad s. 172.* Mielenkiinto droit de suitea kohtaan näyttäisi olevan heikkenemässä. *Knoph s. 96.* Tekijänoikeuskom:n ehdotukseen ei sisälly säännöstä siitä.

27 §.

TEKIJÄNOIKEUS YLEISTEN SOPIMUSTYYPPIEN KOHTEENA.

Kun TekijäL 21 §:ssä säädetään, että tekijä voi luovuttaa oikeutensa toiselle, ei säännöksessä tehdä erotusta yksi- ja kaksipuolisten oikeustoimien välillä. Onkin mahdollista, joskin käytännössä harvinaista, että tekijänoikeus luovutetaan yksipuolisella oikeustoimella, esim. näytelmä- tai sävellysteoksen nimi-lehdelle merkityllä ilmoituksella, että teoksen julkinen esittäminen on luvallista ilman tekijän erityistä suostumusta.

Tavallisin luovutusmuoto on kuitenkin kaksipuolinen oikeustoimi i. sopimus, joka saattaa olla joko vastikkeellinen tai vastikkeeton. Edellinen velvoittaa joko tekijänpalkkion suorittamiseen tai muiden velvoitusten täyttämiseen, esim. teoksen julkaisemiseen.

Useissa tapauksissa luovutussopimus on subsumoitavissa kontraktioikeuden jonkin yleisen tyyppin i. nominaattikontrahdin, kaupan, työurakan tms. säännösten alaisuuteen. Käytännön ja eräissä maissa lainsäädännön kautta on syntynyt erityisiä tekijänoikeudellisia sopimustyyppisiä, ennen kaikkea kustannussopimus, jotka erinäisissä suhteissa poikkeavat tavallisten nominaattikontrahtien tyypeistä ja muodostavat omalaatuisen sopimustyyppinsä (*contractus sui generis*). Seuraavassa käsitellään eräitä luovutussopimuksen yleisiä tyyppisiä, joiden normeja on pääasiallisesti sovellettava, milloin ei ole kysymys tekijänoikeudellisesta sopimustyyppistä.¹

1. *Kauppa, työurakka ja vuokrasopimus.* Luovutussopimus voi luonteeltaan olla kauppa, työurakka tai vuokrasopimus. Niin esim. kun tekijä sitoutuu valmistamaan henkisen tuotteen, käännöksen, taideteoksen, rakennuspiirustukset tms. sovittua hintaa tahi sallimaan elokuvateoksen julkisen esittämisen vuokraa, so. lisenssimaksua vastaan. Tekijän yksinoikeuden talou-

¹ Ks. niistä jälj. 28 §.

dellinen vaikutus tulee tällaisissa sopimuksissa selvästi näkyviin. Mainittujen kontraktien oikeussäännöt ovat kuitenkin sovellettavissa vain, mikäli ei tekijän suorituksen henkisestä ja persoonallisesta luonteesta muuta johdu. Henkisen työn vapautta ei voida panna pakkopaitaan. Mm. eviktiovelvollisuus on supistettu. Tekijä on vain rajoitetusti vastuussa teoksessa olevasta "esinevirheestä" l. siitä, että henkinen tuote tyydyttää ostajaa, tilaajaa tai vuokransaajaa, mutta vastuu "oikeusvirheistä" l. vastuu siitä, ettei tekijänoikeus ole aikaisemmin luovutettu tai pantattu toiselle, sisällä plagiaattia jne, on hänen kannettava täysin.¹ Jos teos (öljymaalaukset, veistos tms.) on valmis, voi sopijapuoli kanteella tavallisesti vaatia sen luovuttamista, mutta tällöinkin saattaa tekijällä olla pakottavia, hyväksyttäviä syitä kieltäytymiselle; niin esim. jos tekijä on objektiivisesti arvostellen epäonnistunut työsssänsä, esim. muotokuvan maalaamisessa ja hän sen vuoksi ei tahdo päästää teostansa julkisuuteen.² Jollei teos ole valmis, ei tekijää voida pakkokeinoin velvoittaa sen loppuunsaattamiseen. Oikeudellisena reaktionana on kummassakin tapauksessa tekijänpalkkion menettäminen ja vastapuolen kulujen korvaaminen.

Tekijän tulee luovutuksen tapahduttua olla loukkaamatta luovutuksensaajan oikeutta. Hän ei saa ryhtyä toimenpiteisiin, jotka voivat tuottaa luovutuksensaajalle vahinkoa, aineellista tai aineetonta. Nimenomaisesti on säädetty, niinkuin ennen on mainittu,³ ettei taideteoksen tai piirustuksen tekijä ole oikeutettu luovuttamaan toiselle saman taideteoksen kaksoiskappaleita tai valmistamaan toiselle teosta toisen tilaaman piirustuksen mukaan, jollei hän ole sellaista oikeutta itselleen varannut (*TekijäL 22 § 1 mom 2 lause*). Mutta tekijän pidättäytymisvelvollisuus ulottuu laajemmallekin, joka esim. on myynyt puupiirroksen, ei saa toiselle valmistaa samaa ideaa kuvastavaa vaskipiirrosta.⁴

¹ *Allfeld*, Urheberrecht s. 106.

² *Knoph* s. 143; *Droit d'auteur* 1928 s. 7.

³ Ks. ed. s. 228.

⁴ *Torben Lund*, Billedkunsten s. 244.

2. *Työ- ja palvelussopimus*. Tekijä, sanomalehden toimittaja, reklaamipiirustaja tms, voi olla toiseen henkilöön työ- tai palvelussopimussuhteessa ja teos sen johdosta siirtyä tälle joko nimenomaisen tai, mikä on tavallisinta, hiljaisen välipuheen johdosta. Tekijänpalkkio saattaa olla määrätty joko työhön käytetyn ajan (aikapalkkasopimus) tai työn tuloksien mukaan (kappalepalkka- l. urakkatyösopimus). Myös mitä sopimuksen päättämiseen tulee, ovat työ- ja palvelussopimusta koskevat oikeussäännöt sovellettavia, mikäli ei suoritettavan työn henkisestä ja persoonallisesta luonteesta muuta johdu. Jos työ on suoritettava työnantajan johdon ja valvonnan alla, on sopimukseen nähden noudatettava TSL:n säännöksiä. Jos on muutoin sitouduttu avustamaan jotakin yritystä henkisillä työsuorituksilla, ei sopimusta lueta varsinaisiin työsopimuksiin, vaan palvelus- l. työntekosopimuksiin, jotka oikeusvaikutuksiltaan määräytyvät omien, positiivisissa laissa säännöstämättömien normiensä mukaan.

Siitä, missä määrin puheena olevien sopimuksien nojalla luodut henkiset tuotteet on katsottava hiljaisesti siirtyneen työnantajalle, voi syntyä erimielisyyttä. Lähtökohtana sopimusta tässä suhteessa tulkittaessa on pidettävä sääntöä, että tekijänoikeus periaatteellisesti kuuluu tekijälle ja vain, milloin ja mikäli sopimuksen yhteydessä olevat ja siihen liittyvät seikat osoittavat sopijapuolten tahtoneen tai tarkoittaneen teosten siirtymisen työnantajalle, voidaan sopimus tulkita niin, että työnantaja saa niihin tekijänhallinnan.¹ Monissa tapauksissa käy sopimussuhteen luonteesta välittömästi ilmi, että tekijänoikeu-

¹ Sama kysymys on patenttioikeudessa aiheuttanut paljon, ja tämän oikeuden teknillis-taloudellisesta voittoisuudesta johtuen paljon enemmän erimielisyyttä kuin tekijänoikeudessa. PatL:ssä säädetään, että milloin keksinnön on tehnyt toisen työssä tai palveluksessa oleva henkilö, keksinnöstä syntyvät oikeudet kuuluvat työnantajalle, jos siitä on sovittu tai sopijapuolten on katsottava sitä edellyttäneen; jollei näin ole laita, työntekijä on kuitenkin velvollinen tarjoamaan työnantajalle keksinnön, jota voidaan käyttää hänen liikkeessään tai laitokseensa (*PatL 23 § 1 ja 2 mom*).

den siirtyminen on sopimuksen kestäessä katsottava tapahtuneen ja harkittavaksi jää ainoastaan, kuinka pitkälle luovutusvelvollisuus ulottuu. Se joka sitoutuu työhön sanomalehdessä toimittajana tai piirustajana tahi taiteilijana taikka joka ottaa vastaan toimen mallien tai kaavojen valmistajana tehtaassa, saa palkkansa siitä, että hänen henkisiä työsuorituksiaan käytetään työnantajan hyödyksi.¹ Jos tällainen toimi on tekijän vakituinen, on sopimuksen katsottava edellyttävän, että työsuoritukset ilman eri välipuhetta siirtyvät työnantajalle. Milloin taas on kysymys vain tilapäisestä tai aika-ajoittaisesta avustuksesta, josta palkkio maksetaan kerta kerralta, tapahtuu luovutus eri välipuheella. Kuitenkin voivat olosuhteet tässäkin suhteessa olla erilaatuisia.²

Miten laajalle työnantajalle työ- tai palvelussuhteen johdosta siirtynyt tekijänoikeuden luovutus ulottuu, riippuu tavallisesti siitä, kuinka välttämätön tai tarpeellinen työsuoritus työnantajalle on ja miten pitkälle tämä voi kohtuuden mukaisesti vaatia työsuorituksen käyttämistä niiden tarkoituksien saavuttamiseksi, joita varten hänen yrityksensä on olemassa. Sanomalehdellä on epäilemättä oikeus painattaa toimittajansa tai piirustajan työ niin monta kertaa kuin katsoo syytä olevan, mutta sanomalehdellä ei ole oikeutta, jollei toisin ole sovittu, luovuttaa sitä toisen sanomalehden käytettäväksi tai julkaista avustuksia eri kokoelmana.³ Reklaamitoimiston omistajan kanssa tehty työ- tai palvelussopimus taas on useimmiten tulkittava niin, että hänellä on valta käyttää taitelijan ideoita kenen asiakkaan hyväksi tahansa ja luovuttaa tekijänoikeus mainosjulisteisiin jokaiselle, jonka kanssa siitä sovitaan. Filmiyhteyksessä on

¹ *Lissbauer* s. 244 ss. Englannin lainkäytössä on toisen työssä olevan tanssitaiteilijan luoman koreografisen teoksen tekijänoikeus tuomittu työnantajalle, mutta arkkitehdin vastaavissa olosuhteissa ("dans l'exercice de son emploi") valmistaman rakennuksen tekijänoikeus jääväksi hänelle. *Droit d'auteur* 1942 s. 64. Sanomalehtiin ja lukemistoihin toimitettuihin kirjoituksiin kirjoittajalle säilyy tekijänoikeus. *Copinger* s. 100 ss.

² *Torben Lund*, *Billedkunsten* s. 251.

³ *Knoph* s. 83 s; *Aulfeld* m.t.s. 68.

elokuvan valmistajalla vakinaisessa palveluksessa olevien avustajainsa, kirjailijoiden ja säveltäjäinkin, avustuksiin laajempi oikeus kuin tilapäisesti hänen hyväksensä työskentelevien henkisiin tuotteisiin.¹

Käsittäkö tekijälle siirtynyt tekijänoikeus myös hänen työnsään valmistetut alkuperäiset kuvat, piirustukset, käsikirjoitukset jms, on kysymys, joka samoin on harkittava sopimuksen laadun ja esiintyvien olosuhteiden mukaan. Sanomalehtiyrittys ja mainostoimisto voivat tässäkin suhteessa olla arvosteltavat eri tavoin. Edelliselle on kuvien ja piirustusten reproduktio pääasia, josta syystä voidaan olettaa, että ne alkuperäisinä jäävät avustajan omistukseen; mainostoimistolle taas on tärkeitä saada säilyttää piirustukset ja kuvat alkuperäisinä arkistossaan, voidakseen käyttää niitä tarpeen tullen vastaisuudessaakin, ja tämä näkökohta saattaa puhua sen puolesta, että omistusoikeus niihin on siirtynyt sille.²

Mikäli tekijänoikeus sen mukaan kuin edellä on sanottu, ei ole siirtynyt työnantajalle, on se jäänyt tekijälle. Yleisen lain mukaan työntekijällä työnantajaa kohtaan olevasta uskollisuuden velvoituksesta johtuu kuitenkin, ettei työntekijä saa käyttää henkistä työsuoritustaan kilpaillakseen työnantajan kanssa. Tämä velvoitus kestää niin kauan kuin työsuhdekin. Sen päätyttyä loppuu uskollisuuden velvoituskin. Jos tekijä on sitoutunut työsuhteen päätyttyäkin olemaan käyttämättä tuotteitansa mainitulla tavalla, sitoo sopimus häntä, kuitenkin vain, mikäli se aikaan ja paikkaan nähden tai muuten ei ole ankarampi kuin kilpailun ehkäisemiseksi on tarpeen tahi suhteettomasti rajoita hänen oikeuttansa ansion saantiin.³

3. *Tekijänoikeuden panttaus.* Kysymys siitä, voidaanko tekijänoikeus tai jokin sen funktioista panna pantiksi, on ollut kiistanalainen. Teoksen taloudellisesta hyödyntämisestä saatu tulo,

¹ Ks. ed. s. 156 alav. 3.

² Niin esim. *Knoph* s. 84. Ks. myös *Schlittgen* s. 21 ja *Norsk Retstidende* 1919 s. 669.

³ *OikTL* 38 §.

tekijänpalkkio ja taideteoksen myyntihinta, ovat epäilyksittä katsotut soveltuvan panttauksen kohteiksi, mutta kun tekijänoikeutta ei käy tradeeraaminen eikä rajoituksitta toiselle luovuttaminen, kuten on laita fyysillisen esineen suhteen, on sanotun oikeuden panttauskelpoisuudesta sinään ilmaantunut eri mieliä.¹ Milloin uniikki taideteos, esim. alkuperäinen veistokuva, pantataan, on traditioperiaate ja siihen liittyvä, panttioikeudelle ominainen julkisuuden vaatimus tullut toteutetuksi, ja ratkaistavaksi jää ainoastaan, voiko ja millä edellytyksillä tekijä panna pantiksi myös oikeutensa teoksen jäljentämiseen ja monistamiseen, alkuteoksen panttaus kun ei sellaisenaan vielä sisällä tekijänoikeuden panttausta (*arg. TekijäL 22 § 1 mom. 1 lause*). Jos on kysymyksessä muu alkuteos, käsikirjoitus tms. ei traditiokysymyskään ole yhtä selvä, koska on mahdollista, ettei alkuteos ole henkisen tuotteen ainoa kappale,² ja niissä tapauksissa, jolloin alkuteosta ei luovuteta pantinsaajan haltuun, ovat molemmat kysymykset avoimia.

Tekijänoikeuden panttausta vastaan esitetyt epäilykset, joita ei ulkomaalaisessa tietoisopissa ole suuremmasti herännyt,³ eivät Suomenkaan oikeuden mukaan ole vakuuttavia. Tosin ei tekijänoikeuden panttaus ole oikeusvaikutuksiltaan yhtä täydellinen kuin fyysillisen esineen panttaus, koska tekijä on voinut ennen panttausta siirtää oikeuden toiselle eikä ulkonaista merkkiä, joka osoittaisi teoksen olevan tekijän edelleen määrättävissä, ole olemassa. Toiselta puolen traditio on kuitenkin sikäli korvattavissa muilla toimenpiteillä, että panttauksen tarkoituksena, luoton saaminen teosta vastaan, on jossakin määrin saatavissa.⁴ Sitä paitsi kun vilpittömän mielen saanto ei ole tekijänoikeuteen sovellettavissa, tekijänoikeuden panttaus suo-

¹ Kielteisesti esim. *Serlachius* s. 14; *Hasselrot* ss. 7, 147. Vrt. myös *Vindöng Kruse*, *Ejendomsretten* s. 1940.

² *Undén*, *Om panträtt* s. 138; *Nybergh JFT* 1942 s. 124 alav. 3, mutta myös *Kohler Autorrecht* s. 282.

³ Ks. esim. *Kohler m.t.s.* 244.

⁴ Täydellinen panttausteho saadaan aikaan vain luovutusten kirjaamismenettelyllä. Ks. ed. s. 29.

jaa pantiksiottajaa myöhempää luovutuksensaajaa vastaan, vaikka tämä olisikin bona fide.¹ Sanotunlaisesta tradition korvikkeesta käy panttaussopimuksen kirjallinen muoto, joka samalla osoittaa, että panttaus on todella tarkoitettu, samoin kuin ajankohdan, jolloin panttaus on tapahtunut.² Milloin siis tekijä on kirjallisella panttaussopimuksella ja sen luovuttamisella pantinsaajalle pannut tekijänoikeuden tai jonkin sen funktion, esim. teoksen kustannusoikeuden pantiksi, on pätevä, joskaan ei täysin tehoisa, panttaus syntynyt.³

Mitä sitten tulee siihen, ettei tekijänoikeutta kävisi sen luovuttamattomuuden vuoksi panttaaminen, voidaan väittää, että kun luovuttamattomana oikeutta ei voida ulosmitata (*UL 4:9*), tekijänoikeus sanotunlaisena oikeutena ei olisi pakkotoimin realisoitavissa eikä siitä syystä pantattavissakaan. Mainittu sääntö ei kuitenkaan ole tekijänoikeuden panttauksen ehdottomana esteenä.⁴ Ensiksikin vapaaehtoisesti pantattu tekijänoikeus voidaan muuttaa rahaksi myös muulla tavoin kuin pakkomyynniillä, esim. vapaaehtoisella huutokaupalla, ja toiseksi *TekijäL 24 §:ssä* kielletään ainoastaan sellaiseen teokseen olevan tekijänoikeuden ulosmittaus, jota ei ole saatettu julkisuuteen, ja tällaisenkin tekijänoikeuden ulosmittaus on sallittu tekijän suostumuksella. Mutta sikäli mainittu muistutus on oikeutettu, että tekijänoikeuden panttaus, samoin kuin sen muukin luovutus, on sisällykseltänsä rajoitettu. Kun tekijä ei voi luopua moraalisisista oikeuksistaan, jäävät ne panttauksen ulkopuolelle, ja yksinoikeuksien panttaus on tehoisa ainoastaan, mikäli se saadaan edelleen luovuttaa, koska pantti vain silloin on rahaksi

¹ *Undén m.t.s.* 139; *Nybergh m.k.s.* 123.

² *Undén m.s.* *Nybergh m.k.s.* 125 huomauttaa *UL 4:18:sta* käyvän ilmi että Suomen laki ulosmittauspanttauksessakin tyytyy tradition sijasta siitä vastaavaan korvikkeeseen.

³ Jos se, jolle teos on kirjallisella sopimuksella luovutettu kustannettavaksi ja jolla on lupa sen panttaamiseen, tahtoo pantata saamansa oikeuden, käy sopimuskirjan panttaus traditiokorvikkeesta. *Undén m.s.*; *Nybergh m.k.s.* 142.

⁴ Vrt. *Wrede-Caselius II* s. 536.

muutettavissa. Kuitenkin lienee, kun tekijän tekemän panttauksen tarkoitusperä otetaan huomioon, panttaussopimuksen katsottava, jollei panttaussopimuksesta muuta ilmene, sisältävän etukäteen annetun hiljaisen suostumuksen tekijänoikeuden edelleen luovuttamiseen pantin rahaksimuutossa, vaikka nimenomainen suostumus puuttuisikin.¹ Toisin ymmärrettynä panttaus olisi arvoton. Kuitenkin on muistettava, ettei panttaus vielä sinään anna oikeutta teoksen toisintamiseen, vaan estää ainoastaan tekijän ja sivullisen siihen ryhtymästä. Vasta pantin realisatio vapauttaa teoksen tästä rajoituksesta.

Saamisen panttauksessa on ilmoitus (denuntiatio) siitä tehtävä velalliselle, jotta tämä tietäisi pidättäytyä velan maksamisesta alkuperäiselle velkojalle (arg. UL 4: 18). Tällainen ilmoitus ei tekijänoikeuden panttauksessa tule kysymykseen, milloin tekijä on panttaajana.^{2, 3}

¹ *Nybergh* m.k.s. 120 on sitä mieltä, että vaikka tekijä olisi suostunut tekijänoikeuden siirtoon, hän saisi kuitenkin pantin rahaksimuuttotilaisuudessa objektiivisilla perusteilla evätä myynnin epämieluisalle henkilölle. Myönnettävä tosin on, että esim. taideteoksen jäljentämisen joutuessa kenen tahansa toimitettavaksi, tekijän taiteelliset edut voivat siitä johtua kärsimään. Toiselta puolen tekijän luotonsaanti-intressit ovat niin tärkeät, että hänellä täytyy olla oikeus luopua siirtoa koskevasta henkilökohtaisuuden rajoituksesta, sitäkin enemmän kuin jäljentäjä on velvollinen merkitsemään tuotteensa jäljennökseksi ja tekijän moraaliset oikeudet siten säilyvät.

² Kun tekijän palkkiosaaminen ulosmitataan, on denuntiatio toimitettava. — Jos kustantajalle eksluusivisesti luovutettu ja edelleen luovutettavissa oleva teoksen julkaisemisfunktio kustantajan toimesta pannaan pantiksi, voidaan kysyä, onko siitä ilmoitettava tekijälle, jolla kustantajaan nähden on velvollisuus olla itse julkaisematta teosta. Kun tämä velvollisuus ei vastaa velallisen maksuvelvollisuutta, on kielteistä vastausta pidettävä oikeana; myönteisen vastauksen puolesta ei sanotusta syystä voida vedota UL 4: 18:ssä olevaan säännökseen. Kysymys on kuitenkin kiistanalainen. Ks. *Nybergh* m.k.s. 127 ja siinä main. kirjall.

³ Pantin realisatio tavallisella tavalla, s.o. huutokaupalla, on vähemmän sovelias tapa tekijänoikeuden taloudellisen arvon hyödyntämiseen, koska tekijä siinä menettää mahdollisuuden saada pantatun yksinoikeutensa takaisin. *Nybergh* m.k.s. 128 ehdottaakin antikreettisen panttauksen käyttöönottamista. Asianomaiset voisivat sopia siitä, että, jollei tekijä ole suo-

28 §.

TEKIJÄNOIKEUDELLISIA SOPIMUSTYYPPEJÄ.

Muutamat tekijänoikeudelliset luovutus sopimukset on eräiden maiden lainsäädännössä yksityiskohtaisesti säännötetty. Etenkin on näin kustannussopimuksen laita, josta mm. Saksassa on säädetty erityinen laki, tai on, kuten Norjassa, Tanskassa ja Ruotsissa tekijälakiin otettu joitakuita "enkelte regler" tekijän ja luovutuksensaajan välisestä oikeussuhteesta.¹ Mitä Suomen oikeuteen tulee, oli lainvalmistelukunta sitä mieltä, ettei kustannusoikeutta voitu soveliaasti seikkaperäisesti säännöstää tekijänoikeutta koskevan lainsäädännön puitteissa, vaan että siitä oli säädettävä eri laki, johon voitiin kuitenkin ryhtyä vasta, kun lopullinen tekijälaki oli olemassa. Ainoastaan säännöksen siitä, ettei se, jolle teoksen kustannusoikeus oli luovutettu, ollut, jollei toisin ollut sovittu, oikeutettu teoksesta valmistamaan muuta kuin yhden painoksen eikä sitä 1000 kappaletta suurempaa, lainvalmistelukunta ehdotti otettavaksi lakiin. Niinikään oli teoksen esittämistä koskevasta sopimuksesta säädettävä joitakin määräyksiä. Samalla esitettiin KirjTaitA, joka sisälsi säännöksiä myös sanotuista oikeussuhteista, kokonaisuudessaan kumottavaksi.²

Hallituksen esityksessä eduskunnalle ehdotettiin, että Tekijäl:ään oli, kunnes erityinen kustannuslaki oli saatu säädetyksi, otettava "välttämättömät" säännökset kustantajan oikeudesta.³ Lakivaliokunta lausui mietinnössään, ettei ollut asianmukaista pysyväksi tarkoitettuun lakiin ottaa väliaikaisia säännöksiä kustannusoikeudesta, sitäkin vähemmän, kun se, jota asiasta ehdotettiin säädettäväksi, oli pääasiallisesti samaa, mitä

rittanut velkaansa, jonka maksamisen vakuudeksi tekijänoikeus on pantattu, pantinhaltija saisi käyttää hyväksensä tekijän toisintamisfunktioita ja siitä saaduilla tuloilla lyhentää saamistansa tekijävelalliselta.

¹ *Norjan ehdotus* ss. 5 s, 66 ss; *Knoph* s. 141 ss; *Jacobsen* s. 219 ss.

² *Lvk* 18, 32 § ja perust. s. 40 ss.

³ *Hall esit. N:o 89 v. 1926 vp.* s. 4.

KirjTaitA:ssa oli siitä säädetty tai sellaista, mikä johtui asian laadusta tai yleisistä periaatteista tahi oli yleensä otettu tekijäin ja kustantajain välisiin sopimuksiin. Sen vuoksi oli puheena olevat säännökset poistettava lakiehdotuksesta ja siihen liittävä määräys siitä, että KirjTaitA jäi edelleen noudatettavaksi kustannusoikeuteen nähden.¹ Eduskunta hyväksyi valio-kunnan ehdotuksen. Myöhemmin lainvalmistelukunta on laatinut esitysehdotuksen eduskunnalle erityiseksi kustannussopimuslaiksi, joka ehdotus ei kuitenkaan ole tähän mennessä johanut lainsäädäntötoimenpiteeseen.²

Erityisistä luovutuksista on Suomessa siis lainsäädäntöä vain KirjTaitA:n niukat säännökset kustannussopimuksesta. Käytännössä niitä täydentämään ja muita tekijänoikeudellisia luovutussopimuksia normeeraamaan on muodostunut enemmän tai vähemmän yleisesti noudatettuja tapoja ja asianomaisten etujärjestöjen kesken suostuttuja yleisiä sopimusmääräyksiä,³ joiden perusteella ja tekijänoikeuden yleisen luonteen huomioonottaen tekijän ja luovutuksensaajan oikeuksista ja velvollisuuksista voidaan esittää eräitä tulkintasääntöjä.

1. *Kustannussopimus.* Tällaisella sopimuksella tarkoitetaan ns. kustannusoikeuden luovuttamista teokseen. KirjTaitA 28 §:ssä, jossa kustannusoikeus mainitaan, ei sitä määritellä, mutta pykälän eri säännöksistä ilmi, että sillä on ymmärrettävä oikeutta, käytännössä tavallisimmin yksinoikeutta "kirjatuotteen" monistamiseen ja levittämiseen l. painosta julkaisemiseen.⁴ Kirjatuotteita ovat TekijäL 2 § 1 mom. 1 k:ssa mainitut

¹ *Lv miet. N:o 13 v. 1926 vp. s. 15.*

² TekijänoikKom:n ehdotus sisältää kustannussopimuksesta erinäisiä pääkohtaisia säännöksiä (29-37 §).

³ Vrt. *Lvk s. 51; Norjan ehdotus s. 66.* Pohjoismaiden kirjailija- ja kustantajayhdistykset hyväksyivät v. 1947 normaalikaavan l. — sopimuksen käytettäväksi romaaneja, novelleja, lyriikkaa ja niihin verrattavia teoksia koskevilla sopimuksilla.

⁴ Vrt. *Lvk m.s.* Italian uusi tekijälaki sisältää nimenomaisen tulkintasäännön, jonka mukaan, jollei toisin ole sovittu, kustantajalla on yksinoikeus teoksen kustantamiseen (119 art.).

kirjoitukset ja kirjeet. Siihen nähden, että kirjatuotteen vertaisina KirjTaitA 2 §:n mukaan on pidettävä sävellysteoksia ja siinä, nyttemmin TekijäL 2 § 1 mom. 9 k:ssa, lueteltuja piirustuksia ja kuvauksia, käsittää kustannusoikeus myös sävellysteoksien, asemakaavapiirustusten, karttojen sekä tieteellistä tai teknillistä laatua olevien piirto- tai vapaakuvaisten esityksien julkaisemisen.¹ Kustannusoikeuden rinnalla KirjTaitA 28 §:ssä puhutaan "muun, kirjailijan tai taiteilijan oikeuteen perustuvan vallan" luovuttamisesta. Tällaista valtaa on teoksien kääntäminen, muunteleminen ja julkinen esittäminen, jotka funktiot eivät siis sisälly kustannusoikeuteen. Vallitsevan käsityksen mukaan ei myöskään äänilevyjen tai muiden TekijäL 6 § 4 k:ssa mainittujen laitteiden, elokuvateosten tahi taide-teoksien, olivatpa ne plastillisia tai rajoitetuin kappalemäärin muattuja radeerauksia, gravyyrejä tai muita piirroksia, monistamista ja levittämistä niiden erikoisluonteen vuoksi lueta kuuluviksi kustannussopimuksen kohteiksi.² Sen sijaan, jos eletai tanssitaiteellisen teoksen näyttämöllepano on kirjallisesti määrätty, niin myös, jos kuvaamateos tai TekijäL 2 § 2 mom:ssa mainittu tieteellinen tai taiteellinen valokuvasarja julkaistaan tavalliseen tapaan painettuna, on teoksia pidettävä kustannusoikeuden käsittävänä tuotteina.³

Kustannussopimus voi koskea vain TekijäL:ssä suojattua teosta; jos on kysymys ValokL:n alaisen tai vapaan teoksen tai sellaisen teoksen kustantamisesta, jonka suoja-aika on

¹ Vrt. *Lvk s. 41.*

² *Lvk m.s; Nybergh JFT 1939 s. 346; Knoph s. 141; Torben Lund, Forfatterret s. 182.*

³ Normaaliosopimuksen mukaan kustannusoikeus käsittää yksinoikeuden teoksen painattamiseen ja julkaisemiseen kirjana. TekijänoikKom:n ehdotuksessa ymmärretään kustannussopimuksella sopimusta oikeudesta kirjallisen tai sävellysteoksen tahi taideteoksen monistamiseen painamalla tai muulla sellaisella menetelmällä ja teoksen julkaisemiseen (29 §).

kulunut umpeen, puhutaan ns. epävarsinaisesta kustannussopimuksesta.¹

Kustannussopimus sisältää aineksia kaupan, palvelus- ja yhtiösopimuksen sekä toimeksiannon normeista, mutta mikään niistä ei ole sanottua sopimusta vallitsevana elementtinä, vaan on sopimus omaa laatuansa (*contractus sui generis*).² Se on vastikkeellinen, synallagmaattinen sopimus, jossa kustantajan oleellisena vastasuorituksena on teoksen monistamis- ja levittämismvelvollisuus hänen lukuunsa ja riskillään.³ Tavallisesti tekijälle myös maksetaan tekijänpalkkio, mutta se tulee vastasuorituksena kysymykseen ainoastaan, jos siitä on erikseen joko nimenomaisesti tai hiljaisesti sovittu; se ei ole sopimuksen *essentiale*, vaan *accidentale*.⁴ Tekijän oleellisena suorituksena on teoksen luovuttaminen julkaistavaksi.

Tunnusmerkillistä kustannussopimukselle on tekijän ja kustantajan välille syntyvä erityinen persoonallinen luottamussuhde (*contractus uberrimae fidei*) ja sen kummallekin sopijapuolelle asettamat velvoitukset.⁵ Tekijä pyrkii valitsemaan kustantajansa sitä arvonantoa silmälläpitäen, joka kustantajalla yleisön käsityksissä on, niin myös huomioon ottaen kustantajan vakavaraisuuden ja sen kohtelun, jonka tekijä olettaa persoonallisen luomuksensa käsittelyn osaksi tulevan sopijapuolen taholta. Tämän johdosta ei kustannusoikeus, mikäli ei toisin ole

¹ *Kahler*, Urheberrecht s. 337; *Mitteis* s. 90. Vrt. *Knoph* m.s. *Dernburg* s. 134 asettaa mainitussa mielessä vastakkain tekijänoikeudellisen ja yksinkertaisen kustannussopimuksen.

² *Jacobsen* s. 219; *Kohler* m.t.s. 324 ja *Autorrecht* s. 283 ("jus in re imateriali"); *Nybergh* m.k.s. 111; *Schlittgen* s. 60.

³ Jos teos on luovutettu monistettavaksi ja levitettäväksi tekijän lukuun ja riskillä, ei ole kysymyksessä varsinaisen, vaan ns. komissiokustannussopimus, jossa ei tapahdu tekijänoikeuden luovutusta. *Nybergh* m.k.s. 80 alav. 1; *Schlittgen* s. 62; *Kohler*, Urheberrecht s. 339; *Grundtvig* s. 105 s; *Torben Lund* m.t. ss. 104, 111; *Droit d'auteur* 1943 s. 32.

⁴ *RGZ* 107 s. 63; *Dernburg* s. 138 s, jossa huomautetaan päinvastoin voidaan sattuakin, että tekijä maksaa korvauksen teoksen kustantamisesta.

⁵ *Nybergh* m.k.s. 103 s; *Dernburg* s. 148; *Lissbauer* s. 228; *Hoffmann* GRUR 1938 s. 164.

sovittu, ole siirrettävissä toiselle, vaan on teoksen kustannettavaksi luovuttaminen, niinkuin tekijänoikeuden luovutus yleensä, henkilökohtainen. Sitä ei voida siirtää edes siten, että kustantaja ottaa vastattavaksensa luovutuksensaajan hyvästä suorituksesta; koska ei ole sanottu, että suoritus toisen tekemänä kuitenkin tyydyttää tekijää.¹ Käytännössä tästä säännöstä tehdään poikkeus siinä tapauksessa, että koko kustannusliike tai san vastaava osasto luovutetaan toiselle tahi siirtyy perintönä kustantajan jälkeläiselle.² Toiselta puolen tekijän tulee pidättäytyä teoksen toisintamisesta, joka on vastoin kustannussopimusta. Hän ei ole oikeutettu epälojaalisti kilpailemaan kustantajan kanssa tavalla, joka vaikuttaa teoksen menekkiin. Hän ei saa ryhtyä itse teoksen monistamiseen ja levittämiseen eikä antaa teosta toisen kustannettavaksi.³ Myöskään ei tekijällä ole lupa ennen aikojaan esitellä teosta julkisuudessa yksityiskohtaisella selostuksella teoksen sisällyksestä.

Tekijän juurimainittu pidättäymismvelvollisuus ei koske teosta ainoastaan sen muuttamattomassa muodossa, vaan ulottuu se ns. omaplagiaattiinkin, s.o. alkuperäisestä teoksesta epäoleellisiin muutoksiin valmistettuun mukailukseen. Sen sijaan teoksen varsinaiset muunnelmat, dramatisoiminen, filmaaminen jms, samoin kuin kääntämis-oikeus, niin myös oikeus teoksen julkiseen esittämiseen, jäävät tekijälle.⁴ Kustantajalla ei myös-

¹ *Kohler*, Urheberrecht s. 260 s.

² Vrt. Normaaliosopimus 15 §; KustSopLE 11 §; TekijänoikKom 36 § 1 mom. *Nybergh* m.k.s. 105 on sitä mieltä, että tekijä saa muissa tapauksissa vastustaa siirtoa vain, jos hän osoittaa persoonallisen etunsa olevan ristiriidassa siirron kanssa. Vrt. KustSopLE m.p. ("tärkeänä pidettävä syy"). Tekijän henkilökohtaisella myötä- tai vastenmielisyydellä on tekijänoikeudessa kuitenkin merkityksensä; minkään pätevämmän syyn esittäminen ei ole tarpeen. *Kohler* m.t.s. 262. Vrt. myös *de Boor* s. 32 ja Italian tekijälaki 132 art.

³ KirjTaitA 20 § 2 mom; TekijänoikKom 35 § 1 mom. *Schlittgen* s. 65: Kilpailu "gegen Treu und Glauben" on luvatonta.

⁴ *Nybergh* m.k.s. 109; KustSopLE 3 §; *Droit d'auteur* 1943 s. 77; *Kohler* m.t.s. 265; *Hoffmann* GRUR 1938 s. 165; *RGZ* 107 s. 64; *Schlittgen*

kään ole valtaa ilman eri välipuhetta julkaista tekijän erillisistä teoksista koottuja tai valittuja teoksia eikä päinvastoin sellaisten teosten osia erillisinä. Niin ikään vaaditaan tekijän suostumus teoksen ottamiseksi kokoomateokseen. Mutta tekijäkin on velvollinen pidättäytymään tällaisista toimenpiteistä, niin kauan kuin sanotunlaisten teosten ilmestyminen epälojaalisti kilpailee kustannettavaksi luovutetun teoksen kanssa.¹ Kun tämä aika on kulunut, lienee tekijällä, jonka luova toiminta tulee koottujen ja valittujen teosten julkaisemisen kautta monipuolisempaan ja luonteenomaisempaan valaistukseen ja jolla siitä syystä on erityinen persoonallinen aihe tuollaiseen julkaisemiseen, oikeus ilman eri välipuhettakin ryhtyä siihen.²

m.s.; *Kahn* s. 38; *Grundtvig* s. 95. Ks. myös Ruotsin kirjailijalaki 17 a § ja Tanskan tekijälaki 9 § 2 k; Normaaliosopimus 1 § 2 mom.

Itsenäisen teoksen julkaiseminen, vaikka siinä käsiteltäisiinkin samaa teemaa kuin kustannettavassa teoksessa, on sitäkin enemmän luvallista. *Kohler* m.t.s. 310: Tekijä on oikeutettu julkaisemaan saman ajatussisällöksen toisessa muodossa; "hengen vapauden" johdosta saa kustantajakin julkaista itsenäisen teoksen, vaikka se teemaltansa kilpailee tekijän teoksen kanssa. Ks. myös *Norsk Retstidende* 1936 s. 909. Enintään voidaan kysyä, eikö ammatillisten sekä lasten ja oppikirjojen tai muiden sellaisten teosten julkaisemista, jotka leviävät samaan lukijapiiriin kuin kustannettava teos, ole puolin ja toisin pidettävä hyvän tavan vastaisena kilpailuna. Niin esim. *Nitze* s. 107 jopa sävellysteosten variatioiden suhteen silloinkin, kun ne ovat itsenäisiä teoksia.

¹ *Norjan ehdotus* s. 70.

² KustSopLE:ssä ehdotetaan 20 v. siksi ajaksi, jonka kuluttua teoksen ilmestymisestä tekijällä on valta vapaasti käyttää teosta tekstissä mainitulla tavalla (5 § ja perust. s. 7). Normaaliosopimuksen 14 §:ssä on tällaiseksi ajaksi sovittu 15 v. teoksen ensimmäisen painoksen ilmestymisestä. Saman pykälän mukaan ei tekijällä ole ilman kustantajan suostumusta oikeutta julkaista teosta kokonaisuudessaan tai suurimmalta osaltaan sanomalehdessä tai aikakauskirjassa Suomessa 3 v:n kuluessa siitä, kun teoksen ensimmäinen painos julkaistiin. Antologioista on sovittu, että teoksen tai sen osan ottaminen niihin voi tapahtua vain asianomaisten siitä suostuttua, kuitenkin niin, ettei kustantaja voi juurimainitun ajan kuluttua vastustaa teoksen vähäisen osan ottamista toisen kustantajan julkaisemaan antologiaan; mitä "vähäisellä osalla" on ymmärrettävä, on sopimuksessa yksityiskohtaisesti määrätty (12 §).

Jos tekijä rikkoo pidättämisvelvollisuuttansa vastaan, on kustantajalla oikeus häntä, niin myös kolmatta henkilöä vastaan, joka tekijän luvalla tai luvatta julkaisee teoksen toisintoksen, ryhtyä TekijäL 5 luvussa mainittuihin oikeuskeinoihin. Sama oikeus on tekijällä kustantajaa vastaan, joka ylittää hänelle luovutetun oikeuden rajat.¹

Voiko kustantaja, jos tekijä kieltäytyy luovuttamasta käsikirjoitusta, kanteella vaatia tämän velvollisuuden täyttämistä? Jos käsikirjoitus on valmiina, on hänellä siihen epäilemättä oikeus, ja kanne hyväksytään, mikäli tekijä ei voi vedota jäljempänä mainittaviin perääntymisperusteisiin. Käsikirjoitus voidaan ulosmitata tekijän pesästä,² ja tekijää vastaan on myös käytettävänä ne pakkokeinot, jotka UL 3:4:ssä mainitaan. Mutta jos käsikirjoitus ei ole valmiina, vaan tekijä vasta sopimuksessa on sitoutunut sen valmistamaan, johtuu tekijänoikeuden persoonallisesta luonteesta, ettei välittömiä pakkokeinoja, uhkasakkoa ym. voida käyttää, vaan tekijä on vain vahingonkorvausvelvollinen, ja kustantajalla on valta purkaa sopimus.³ Jos on kysymyksessä uuden painoksen ottaminen teoksesta, johon on tehtävä asioiden kehityksen ja ajan vaatimia muutoksia tai lisäyksiä, voitaneen kustannussopimukseen siltä varalta, että tekijä kieltäytyisi niitä suorittamasta, ottaa määräys, että muutokset tai lisäykset saadaan toimittaa hänen kustannuksel-

¹ KirjTaitA 20 § 1 mom; *Kahn* s. 38 ss; KustSopLE 32 § ja perust. s. 14. Myös voivat asianosaiset turvautua kontrahkanteeseen. Ainoastaan tämä on mahdollinen, jos rikkomus ei ole sitä laatua, että se sivullisen tekemänä voisi johtaa tekstissä mainittujen oikeuskeinojen, takavarikoimisen ja teoksen hävittämisen ym. käyttämiseen; niin esim. jos kustantaja on julkaissut teoksesta pienemmän painoksen tai painattanut sen toisessa koossa tahi muussa kirjasinlajissa t.m.s. kuin on sovittu. Vrt. *Nybergh* m.k.s. 108 alav. 1; myös v. *Konow* s. 96 ss; *Grundtvig* s. 86 s.

² Ks. *TekijäL* 24 §, jonka mukaan ulosmittauskielto koskee ainoastaan *velasta* tapahtuvaa pakkotäytäntöä. Vrt. kuitenkin *Torben Lund*, Forfatterret s. 109.

³ Normaaliosopimuksen mukaan kustantajalla on oikeus sopimuksen purkamiseen, jos tekijä on laiminlyönyt hänelle käsikirjoituksen luovuttamiseen asetetun uuden 2 viikon määräajan (5 § 2 mom).

lansa, mutta on teoksessa, mikäli tekijä niin vaatii, mainittava, etteivät ne ole lähtöisin hänestä (*TekijäL 22 § 2 mom.*).¹

Tekijä on velvollinen luovuttamaan käsikirjoituksen kustantajalle sisällykseltään ja muodoltaan painovalmiina, s.o. sellaisena, ettei sen epäselvyys aiheuta kustantajalle ylimääräisiä painatuskuluja.² Sen ohessa tekijä on kustantajalle vastuussa siitä, että hänellä oli valta kustannusoikeuden luovuttamiseen, s.o. ettei kustannusoikeutta ollut aikaisemmin siirretty toiselle, niin myös siitä, ettei teos ole oikeudenvastainen suhteessa muihin teoksiin, esim. sisällä luvaton lainausta l. plagiaattia.³ Tekijä vastaa niin muodoin teoksen "oikeusvirheistä". Teoksessa olevista "esinevirheistä" ei tekijällä sen sijaan ole vastuuta muuta kuin sopimusta törkeästi loukkaavissa tapauksissa, esim. jos teos on laajempi kuin kustantaja sopimusta tehtäessä saattoi kohtuudella odottaa tai jos siinä ei käsitellä sopimuksessa mainittua teemaa.⁴

Tekijänoikeuden luovutuksesta huolimatta tekijällä täytyy olla oikeus lopullisesti määrätä, minkälaisena, ulkoasua lukuunottamatta,⁵ hänen teoksensa, joka on hänen persoonallisuutensa ilmennys, saatetaan julkisuuteen. Sen vuoksi tekijän on sallittava tehdä käsikirjoitukseen muutoksia ja korjauksia niin kauan kuin se on teknillisesti suuremmista vaikeuksista toteutettavissa, ts. painattamiseen asti.⁶ Kuitenkaan kustantaja ei ole velvolli-

¹ Vrt. *Kohler m.t.s. 336; Elster, Theaterrecht s. 9; Italian tekijälaki 129 art.*

² Normaaliosopimus 5 § 1 mom; KustSopLE 25 §.

³ *Jacobsen s. 223; Kohler m.t.s. 300.* Tekijä on niinkään vastuussa siitä ettei teos sisällä jonkun henkilön kunnian loukkaamista tai yksityiselämän luvaton paljastamista tms. lainvastaisuutta, josta kustantajalla ei voi olla tietoa.

⁴ *Torben Lund m.s; Mitteis s. 88. Kohler m.t.s. 308:* Esinevirhe kohdistuu vain teoksen julkaisukelpoisuuteen.

⁵ Teoksen ulkoasun ja koon määrää kustantaja, huomioonottaen kustannustoiminnassa noudatettavan tavan sekä teoksen sisällyksen ja tarkoituksen. Vrt. KustSopLE 30 § 1 lause.

⁶ Samasta syystä tekijällä tulee myös olla tilaisuus muutoksien tekemiseen ennen uuden painoksen ottamista teoksesta Vrt. Normaaliosopimus 9 §; TekijänoikKom 34 §.

nen sallimaan muutoksia, jotka oleellisesti muuttavat teoksen luonnetta tai laajuutta tahi lisäävät huomattavasti hänen julkaisemiskulujansa,¹ mutta hän ei saa itsekään tehdä muutoksia tai korjauksia muuta kuin, mikäli koskee teoksen kieliasua, jonka virheettömyys käytännön mukaisesti on katsottava olevan hänen liikkeensä arvolle tärkeä.² Sellaisiin muutoksiin tekijän on oletettava hiljaisesti antaneen suostumuksensa.

Monistuksen virheettömyys edellyttää teoksen korjauslukuja, joka nykyisin käytännön mukaan kuuluu tekijän suoritettaviin.³ Korjausvedokset on tätä tarkoitusta varten toimitettava hänen tarkastettavaksensa.⁴ Hän on velvollinen suorittamaan korjauslunun ilman eri palkkiota ja hänen tulee, jos ladelmaan tehdään korjauksia vastoin käsikirjoitusta, itse vastata siitä johtuvista tietyn rajan yli menevistä kustannuksista, mikä raja normaalisopimuksessa on suostuttu 10 %:ksi alkuperäisen ladelman kustannuksista.⁵ Kustantaja on oikeutettu pitämään korjausvedoksen hyväksyttynä, jollei tekijä ole sitä palauttanut kohtuullisen ajan kuluttua, ja painattamaan teoksen, korjattuaan havaitsemansa latomavirheet.⁶

Kustantajan tulee, saatuaan käsikirjoituksen, monistaa ja tavanmukaisesti levittää teos niin nopeasti kuin olosuhteet sallivat, jollei julkaisemisajasta ole erityisesti sovittu tai jollei voida

¹ Vrt. KustSopLE 26 § ja perust. s. 13; Normaaliosopimus 6 § 3 mom; Italian tekijälaki 129 art.

² *Kohler m.t.s. 273; KustSopLE 27 § ja perust. m.s.* mutta myös *Nybergh m.k.s. 345 ja Schlittgen s. 65.* Käytäntö saattaa osoittaa, että sävellysteoksiin on lupa tehdä mekaanisia muunteluja, esim. sormiharjoituksia koskevia, jotka musiikkielämän tarpeiden kannalta ovat välttämättömiä. *Elster m.t.s. 170.*

³ Normaaliosopimus 6 § 1 mom.

⁴ Vrt. KustSopLE 29 § 1 mom. ja perust. m.s. Ehdotuksessa mainitaan, ettei sanottua menettelyä vakiintuneen tavan mukaan ajan niukkuuden vuoksi yleensä sovelleta aikakaus- ja sanomalehtikirjoituksiin.

⁵ Normaaliosopimus 6 § 2 mom. KustSopLE:n mukaan eivät sanotut kustannukset saisi nousta yli tavanmukaisen kohtuullisen määrän (29 § 2 mom).

⁶ Normaaliosopimus 6 § 4 mom.

katsoa sopijapuolten tarkoittaneen jotakin julkaisemisen määräaika.¹ Normaaliosopimuksessa (7 § 1 mom.) on suostuttu 18 kk:n aika siksi enimmäisajaksi, joka kustantajalla on puheenaolevan velvoituksen täyttämiseen.² Missään tapauksessa ei kustantaja saa tahallisesti viivyttää teoksen ilmestymistä.³ Kustantajan velvollisuuksiin kuuluu myös huolehtiminen teoksen ilmoittelusta, arvosteltavaksi toimittamisesta ja muista teoksen menekkiä varten tarpeellisista toimenpiteistä kustannustoimessa noudatettavan tavan mukaisesti. Tekijä voi kanteella vaatia kustantajan velvoittamista teoksen monistamiseen ja levittämiseen, jolloin asiassa annettavan tuomion täytäntöönpanemiseksi tulevat ennen mainitussa UL 3:4:ssä mainitut pakkokeinot käytäntöön, mutta tekijä voi myös, jos kustantaja laiminlyö velvoituksensa, purkaa sopimuksen, jolloin kustannusoikeus palaa tekijälle.^{4, 5} Tekijä voi sen jälkeen luovuttaa teoksen toisen kustannettavaksi tai itse toimittaa sen monistetuksi ja levitetyksi. Viivästyksensä johdosta kustantaja ei ole oikeutettu vaatimaan takaisin ennakkoon maksamaansa tekijänpalkkiota, vaan on lisäksi velvollinen korvaamaan tekijän vahingon, jota ennakkomaksu ei peitä.⁶

Teos julkaistaan painoksittain. Painoksella tarkoitetaan teoskappaleiden määrää, jotka kustantajan on samalla kertaa monistettava.⁷ Jos kustannusoikeus on luovutettu määräajaksi, kä-

¹ Norsk Retstidende 1930 s. 1210; TekijänoikKom 32 § ja Normaaliosopimus 1 § 4 mom: "kohtuullisen ajan kuluessa"; KustSopLE 15 § "viivymättä".

² Tällaiseksi enimmäisajaksi esitetään KustSopLE 15 §:ssä ja TekijänoikKom:n ehdotuksen 32 §:ssä 2 vuotta. Ruotsin kirjailijalaki sisältää samanlaisen säännöksen (17 § 2 mom). Tanskan tekijälain mukaan on sanottu aika 1 vuosi (9 § 6 k).

³ Kohler m.t.s. 303.

⁴ Lissbauer s. 233; Normaaliosopimus 7 § 1 mom.

⁵ Purkaminen tapahtuu kustantajalle toimitettavalla ilmoituksella. KustSopLE 15 §.

⁶ Vrt. KustSopLE 23 §; TekijänoikKom 32 § 2 mom; Normaaliosopimus 7 § 1 mom.

⁷ Normaaliosopimus 9 § 1 mom.; TekijänoikKom 30 § 2 mom.

sittää kustantajan oikeus jokaisen sinä aikana julkaistavan painoksen. Myös voidaan sopia, että kustantajalla on yksinoikeus kaikkiin teoksen painoksiin. Jollei painosten luvusta ole sovittu, on kustantaja oikeutettu teoksesta julkaisemaan vain yhden painoksen.¹ Normaaliosopimuksessa edellytetään, että kustantajalla on oikeus ensimmäiseen ja seuraaviin painoksiin, mutta tavallisesti sopimuksessa määrätään, käsittääkö se useampia kuin yhden painoksen. Vallitsevan käsityksen mukaan ei kustantajalla ole velvollisuutta, vaan ainoastaan oikeus uuteen painokseen.² Tämä oikeus palaa tekijälle, mikäli ei kustantaja tekijän asettaman kohtuullisen ajan kuluessa ryhdy toimenpiteisiin uuden painoksen julkaisemiseksi.³ Kustantaja on velvollinen hyvissä ajoin ennen painoksen loppumista antamaan siitä tiedon tekijälle.⁴

Kustannussopimuksessa tekijä saattaa pätevästi sitoutua luovuttamaan vastaisetkin teoksensa kustantajan julkaistavaksi, mikäli sitä koskeva ehto on määräaikainen tai määräajan kulluttua irtisanottavissa.⁵ Sopimusta on tältä kohdalta pidettävä esiosopimuksena (pactum de contrahendo), joka itse asiassa, jos kustantaja ei myös sitoudu kustantamiseen, ei sisällä muuta kuin tekijällä olevan velvoituksen tarjota vastaisetkin teoksensa kustantajan julkaistavaksi. Vastasuoritus tällaisesta velvoituksesta sisältyy sen teoksen kustantamiseen, jonka julkaisemista sopimus tarkoittaa. Tällainen sopimus saattaa aloittelevalle kirjailijalle olla merkityksellinen.⁶ Jos tekijä tarjoutuu luovutta-

¹ KirjTait 28 § 1 mom.; KustSopLE 7 §; TekijänoikKom 30 § 1 mom.

² Knoph s. 142; Schlittgen s. 73; Jacobsen s. 229; Kohler m.t.s 271; Hall. esit. N:o 89 v. 1926 vp. 33 § 2 mom; Norjan ehdotus s. 69.

³ TekijänoikKom 32 § 3 mom:ssa tämä aika ehdotetaan 1 v:ksi ja normaaliosopimuksessa 9 kk:ksi siitä, kun kustantaja on saanut kehoituksen uuden painoksen julkaisemiseen.

⁴ KustSopLE 16 §; Grundtvig s. 100. Normaaliosopimuksessa määrätään, että kun uuden painoksen painattaminen alkaa, on siitä ja painoksen suuruudesta ilmoitettava tekijälle (9 § 2 mom).

⁵ Ks. ed. s. 262 ja Grundtvig s. 80; Italian tekijälaki 120 art.

⁶ KustSopLE 33 §:n mukaan ei sopimusta voida tehdä ehdosta, joka tarkoittaa muuta tekijän tuotantoa kuin sitä, jota kustannussopimus kos-

maan uuden teoksensa kustannettavaksi, mutta kustantaja hylkää tarjouksen, ei sopimus silti purkaudu, tekijä ainoastaan vapautuu velvoituksestansa silloin kysymyksessä olevan teoksen suhteen; muihin vastaisiin teoksiin nähden sopimus jää voimaan. Käytännössä tällaiset sopimukset ovat harvinaisia. Tavallisesti kustannussopimukseen otetaan välipuhe vain siitä, että tekijä on velvollinen uudesta teoksesta tekemään ilmoituksen kustantajalle, jotta tämä voisi sen julkaisemisesta kilpailla muiden kustantajain kanssa.¹

Jollei kustannussopimuksessa ole määräystä siitä, montako kappaletta teoksen painoksen tulee sisältää, on kustantaja, niin kuin ennen on mainittu, oikeutettu monistamaan teoksen enintään 1000 kappaletta (*KirjTaitA 28 § 1 mom.*).² Tätä tai sovitua teoskappalemäärää kustantajalla on käytännön mukaisesti oikeus lisätä ylimääräiskappaleilla, joista tekijälle annetaan tavalliset vapaakappaleet ja joita voidaan käyttää teoksen esittelyyn ja mainostukseen sekä korvaamaan hävinneet ja turmeltuneet kappaleet. Ylimääräiskappaleita ei ole lupa käyttää myyntiin ja niiden luku on sopimuksissa tavallisesti rajoitettu.³ Yleisten velvoiteoikeudellisten sääntöjen mukaan tekijä on oikeutettu, jos hänen palkkionsa on riippuvainen painoksen suuruudesta, kustantajalta saamaan kirjapainon painatustodistuksen painoksen suuruudesta, niin myös, sikäli kuin painoksesta

kee. Nybergh, joka ennen kosketellussa kirjoituksessansa syyllä arvostellee monia lainvalmistelukunnan ehdottamia säännöksiä, kohdistaa oikeutetun kritiikin sanottua pykälää vastaan nuorten kirjailijoiden kannalta. *Nybergh m.k. s. 368 s.*

¹ *Nybergh m.ss; Kohler m.t.s. 333* (kustantajan "etuosto-oikeus").

² *KustSopLE:ssä* esitetään kirjallisten teosten painoksen määräksi, mikäli ei toisin ole sovittu, 1000 kappaletta ja sävellysteoksille niiden tavallista painoksen suuruutta vastaava 500 kappaleen määrä. Tekijänoikeuskom:n ehdotuksen mukaan olisivat vastaavat luvut 2000 ja 500 sekä taide- ja musiikkiteoksista 200 kappaletta (30 § 1 mom).

³ Normaaliosopimuksen 4 §:ssä tämä luku on vahvistettu 10 %:ksi 2000 ensimmäisestä kappaleesta, 5 %:ksi 2000 seuraavasta ja 2 %:ksi sitä seuraavista kappaleista. Vrt. myös *KustSopLE 9 §; Tekijänoikeuskom 31 §.*

suoritetaan palkkiota menekin mukaan, määräajoittain tiedon jäljellä olevien teoskappaleiden määrästä.¹

Käsi kirjoitus, piirustus tai muu alkuteos pysyy kustannusoikeuden luovutuksesta huolimatta tekijän omistuksessa ja on se monistamisen päätyttyä palautettava tekijälle, jos hän niin haluaa.² Käytännössä ei sanomalehtiartikkelien käsi kirjoituksia tavallisesti vaadita palautettaviksi.

Tekijälle on kustannusoikeuden luovuttamisesta tuleva tekijänpalkkio, jos siitä on nimenomaan sovittu tai olosuhteet ovat sellaiset, että palkkiosta on katsottava sovitun, kuten tavallisesti on laita, kun työ on tilattu.³ Palkkion maksamistavat ovat erilaatuisia. Jos on suostuttu sen suorittamisesta kiinteänä summana tai määräsadanneksena teoksen kirjakauppahinnasta painoksen suuruuden mukaan, olisi palkkio maksettava silloin, kun tekijä puolestansa on täyttänyt velvoituksensa, s.o. kun teos tai sen erikseen ilmestyyvä osa on painovalmiina annettu kustantajalle tahi, jos palkkio riippuu teoksen arkkiluvusta, kun painatus on päättynyt.⁴ Tavallisesti palkkio suoritetaan kuitenkin vasta, kun teos on ilmestynyt l. levitetty kirjakauppoihin. Jos taas palkkion suuruus on pantu riippuvaksi teoksen menekistä (ns. royaltjärjestelmä), on kustantajan tilitettävä se määräajoin, tavallisesti vuosittain.⁵ Teoksen kirjakauppahintana on vakiintuneen tavan mukaan pidettävä nidotun teoskappaleen

¹ Normaaliosopimuksessa määrätään, että painatustodistus on kehoituksesta annettava aina kunkin painoksen painattamisen jälkeen ja, mikäli tekijä saa palkkiota myynnistä, kulloinkin tapahtuvan tilityksen yhteydessä (11 §).

² *Tekijänoikeuskom 29 § 2 mom.* Toisin *Kohler m.t.s. 299*: Kustantaja saa omistusoikeuden käsi kirjoitukseen, jollei tekijä ole pidättänyt itselleen oikeutta siihen.

³ *Torben Lund m.t.s. 110.* Todistamisvelvollisuus on tekijällä. *Grundtvig s. 102.*

⁴ *Dernburg s. 139*, jossa huomautetaan myös siitä, että arkkiluku käsittää, paitsi tekstiä, nimilehden, alkusanat, sisällysluettelon, hakemiston ja liitteet.

⁵ *KustSopLE 21 §.* Normaaliosopimus sisältää yksityiskohtaisia määräyksiä tilitysvelvollisuudesta (3, 11 §).

hintaa, josta kuitenkin on vähennettävä siihen ehkä sisältyvä liikevaihtovero. Teoksen hinta ei tietenkään ole vaikuttamatta tekijän oikeuksiin; kuitenkin on yleisen käytännön mukaista, että sen määrääminen kuuluu kustantajan oikeuksiin, mutta kerran määrättynä hinta lienee katsottava sidotuksi ja sen korottaminen tai alentaminen luvalliseksi vain, jos sopimukseen siitä on otettu ehto.¹ Jollei toisen ole sovittu, on toisen painoksen tekijäpalkkio oleva sama kuin ensimmäisen painoksen.²

Mitä tulee vaaran kantamiseen, on se yleisten velvoiteoikeuden periaatteiden mukaisesti kustantajan kannettava. Jos siis teos sen jälkeen kuin se on luovutettu kustantajalle, tekijästä riippumattomasta syystä turmeltuu tai häviää, on tekijä oikeutettu saamaan sovitun palkkion, ei kuitenkaan, jos palkkio on maksettava menekin mukaan, myyntikelvottomiksi käyneistä kappaleista.³ Toiselta puolen on kustantajalla oikeus painattaa uudelleen turmeltuneita kappaleita vastaava monisteiden määrä, suorittamatta niistä utta palkkiota.

Kustannussopimus on päätynyt, paitsi niissä tapauksissa, joita edellä on käsitelty, kun painos on loppuunmyyty tai, jos kustannussopimus on tehty määräajaksi, tämä aika on loppuun kulunut.⁴ Tekijän kuolema ei, jos teos on valmis, aiheuta sopi-

¹ Tekstissä mainitusta syystä vaaditaan hinnan korottamiseen Saksan lain mukaan tekijän suostumus. Ks. myös Tanskan oikeudesta *Jacobsen* s. 235 s; *Grundtvig* s. 101. KustSopLE:ssä esitetään säädettäväksi, ettei myyntihinnan alentaminen vaikuta tekijälle tulevaan palkkioon (19 §). Normaaliosopimuksen mukaan kustantajalla on oikeus, kun 4 kalenterivuotta on kulunut teoksen ensimmäisen painoksen ilmestymisestä ja myynti viimeisen vuoden aikana on jäänyt alle 5 %:n viimeisen painoksen kappalemäärästä, myydä jäljellä olevat kappaleet alennettuun hintaan, ei kuitenkaan alle 7½ %:n myydyltä kappaleelta (3, 10 §).

² *Dernburg* s. 141.

³ KustSopLE 22 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että tekijä on velvolinen, jos käsikirjoitus on tuhoutunut, kohtuullista lisäpalkkiota vastaan laatimaan teoksen uudestaan, mikäli se harkitaan suoritettujen esitöiden tai muiden asianhaarojen vuoksi helposti käyvän päinsä. Ks. myös *Kohler* m.t.s. 328; *Schlittgen* s. 76.

⁴ Vrt. KustSopLE 12 §. Teos on pidettävä loppuunmyytynä, kun kustantajalla ei enää ole teoskappaleita disponoitavanaan. *Glahn* s. 14;

muksen lakkaamista, vaan perilliset tulevat tekijän tilalle kustantajan sopijapuoleksi. Jollei teos ole valmis eikä siis luovutettavissa, päättyy sopimus kuoleman synnyttämän mahdottomuuden vuoksi; etukäteen maksettu tekijänpalkkio on silloin suoritettava takaisin. Jos osa teosta on jo luovutettu kustantajalle, pysyy sopimus voimassa, sikäli kuin se koskee luovutettuja, erikseen julkaistavia osia.¹ Mitä näin on sanottu, on sovellettavissa myös, jos tekijä tulee mielisairaaksi tai muutoin kykenemättömäksi sopimusta täyttämään.²

Yleisesti tunnustetaan, että kustannussopimus voi raueta muidenkin tekijän persoonassa olevien syiden vuoksi. Henkisen työn tulos on, niinkuin ennen on esitetty, tekijän persoonallisuuden ilmennys ja niin muodoin läheisessä yhteydessä tekijän henkilöön silloinkin, kun tekijänoikeus luovutetaan toiselle. Siinä suhteessa tekijänoikeudellinen sopimussuhde eroaa huomattavasti muista taloudellisen elämän sopimussuhteista. Tekijälle, joka on luovuttanut teoksensa kustannusoikeuden, saattaa ilmetä arvaamattomia syitä, joiden takia hän tahtoi välttää työnsä tuloksen joutumisen yleisön saataviin.³ Teoksen valmistumisen jälkeen, mutta ennen sen julkaisemista esitetty uusi teoria tai tehdyt uudet keksinnöt voivat saattaa tieteellisen teoksen sellaiseen valoon, ettei tekijän kohtuudella voida katsoa tahtovan siitä enää vastata. Tekijän elämän kulkuun kohtalokkaasti vaikuttava muuttunut, siveellinen maailmankatsomus teoksen ensimmäisen painoksen ilmestymisen perästä ja taiteellisen luomistyön elinedut voivat vaikuttaa samalla tavalla. Kun teoksen julkisuuteen saattamisesta määrääminen muodostaa tekijänoikeuden varsinaisen ytimen, on tekijällä kosketeltujen ja niihin verrattavien edeltä arvaamattomien seikkojen vuoksi oikeus

Grundtvig s. 91. Vrt. kuit. normaaliosopimuksen 7 § 4 mom: Teos katsotaan loppuunmyydyksi, jos sitä on enintään 100 kappaletta, ylimääräis-kappaleita mukaan lukematta, kustantajan varastossa tai kirjakauppiilla näytevarastossa.

¹ KustSopLE 18 §; *Jacobsen* s. 242.

² *Kohler* m.t.s. 335.

³ KustSopLE perust. s. 9.

perääntyä sopimuksesta, kunnes teos on levitetty ja samalla perusteella kieltää uuden painoksen ottaminen teoksesta. Perääntyessään sopimuksesta tällaisten, jälkipäristä mahdottomuutta muistuttavien syiden johdosta, joita ei kohtuudella käy lukeminen tekijän viaksi, tulee hänen kuitenkin vastata kustantajan negatiivisesta sopimusedusta ja siis korvata hänen kulusensa.¹ Tekijän esittämien syiden tulee olla sitä laatua, että niitä objektiivisesti arvostellen on pidettävä pätevinä, s.o. sellaisina, että hänen voidaan olettaa, jos olisi niistä tietänyt, pidättyneen kustannussopimuksen tekemisestä.² Jos tekijä myöhemmin on saattanut teoksensa julkisuuteen toisen kustantajan toimesta, on se osoituksena siitä, ettei hänellä ole ollutkaan pätevää syytä perääntymiseen. Silloin hänet on katsottava velvolliseksi korvaamaan kustantajan positiivisen sopimusedun l. maksamaaan täyden vahingonkorvauksen.³

Mutta myös kustantajalla on oikeus perääntyä sopimuksesta edeltä arvaamattomien seikkojen vuoksi, jotka tekevät teoksen julkaisemisen hyödyttömäksi tai tarkoituksettomaksi (ns. *clausula rebus sic stantibus*), esim. kun kustannettavan teoksen teemasta on vastikään toisen kustantajan toimesta ilmestynyt rajoitetun lukijapiirin tarpeita tyydyttävä teos tahi kun laki, johon oli laadittava kommentaari, kumotaan jne. Yleiset siviili-

¹ *Kohler* m.t.s. 319; *Grundtvig* s. 93; *Jacobsen* s. 240. KustSopLE 13 §:n mukaan tekijällä olisi perääntymisoikeus vain teoksen monistamiseen asti.

² *Nybergh* m.k.s. 354; KustSopLE 13 § 1 mom. *Jacobsen* m.s. on syillä sitä mieltä, ettei tekijän tyytymättömyyttä teokseensa olisi sinään pidettävä perääntymisen pätevänä aiheena. Toisin esim. *Dernburg* s. 136 alav. 2. Normaaliosopimuksessa on säännötetty ainoastaan se tapaus, että olosuhteet ovt teoksen ilmestymisen jälkeen muuttuneet taiteellisessa, poliittisessa tai muussa mielessä sellaisiksi, että ne alun perin olisivat pidättäneet tekijän julkaisemasta teosta tällaisena; tekijällä on silloin oikeus vaatia, että uusi painos jätetään julkaisematta (9 § 4 mom).

³ KustSopLE 13 § 2 mom:ssa ehdotetaan tekstissä mainittu seuraamus syntyväksi, jos teos julkaistaan 1 v:n kuluessa siitä, kun tekijä on ilmoittanut perääntyvänsä sopimuksesta.

oikeudelliset periaatteet eivät tässä tapauksessa puolla kustantajan vapauttamista tekijänpalkkion maksamisesta.¹

Tekijän konkurssi ei aiheuta muutosta kustannussuhteessa.² Jos kustantaja tekee konkurssin, tekijällä on, kun teoksen disponoimisvalta on siirtynyt pois kustantajalta, johon hänellä oli persoonallinen luottamussuhde, valta purkaa sopimus, mikäli hän ei ole sopimuksessa antanut lupaa sen edelleen siirtämiseen, ei kuitenkaan pesän muille velkojille haittaa tuottamatta, enää sen jälkeen, kun teoksen monistaminen on alkanut. Jos tekijä käyttää hyväksensä purkamisoikeutta, on hänen palautettava etukäteen ehkä nostamansa tekijänpalkkio.³ Jollei tekijä peräänny sopimuksesta, konkurssipesä voi purkaa sopimuksen tai jatkaa sen täyttämistä massavelallisena.⁴ Jos sopimus purkautuu, tekijä saa valvoa palkkiosaamisensa ja muun vahinkonsa konkurssissa, kuten muutkin etuoikeudettomat velkojat.⁵ Mikäli konkurssipesä päättää jatkaa sopimuksen täyttämistä, vastaa se tekijänpalkkiosta massan varoilla. Pesä on myös oikeutettu, milloin sopimus siihen otetun ehdon mukaan voidaan tekijää enempää kuulematta siirtää edelleen, myymään tekijänoikeuden, niinkun muunkin konkurssipesän omaisuuden; jos siirto-oikeutta ei ole sopimuksessa myönnetty saadaan tekijänoikeus muuttaa rahaksi vain koko liikkeen tai sen vastaavan osaston

¹ *Dernburg* s. 146 s. Jos kustantaja on alun perin sitoutunut julkaisemaan teoksesta uuden painoksen, hän voi normaaliosopimuksen mukaan s. 292 alav. 2 mainituista, hänen päätökseensä vaikuttavista syistä perääntyä sopimuksesta, ja vapautuu hän silloin palkkion suorittamisesta.

² Jos tekijällä konkurssin alkaessa on valmiina teos, jota ei ole saatettu julkisuuteen, ei teos kuulu konkurssipesään; julkistamatonta teosta ei voida ulosmitata (*TekijäL* 24 §) eikä se siitä syystä voi joutua konkurssimenetelmän kautta realisoitavaksi.

³ *Lissbauer* s. 240. KustSopLE 14 §:n mukaan tekijän olisi korvattava konkurssipesälle kulut, jotka kustantajalla on teoksesta ollut.

⁴ Vrt. *Lissbauer* s. 239.

⁵ Tekijällä, joka ei ole kustantajaan työsuhteessa, ei ole etuoikeutta maksun saamiseen konkurssiin luovutetusta omaisuudesta. *EOA* 4 §.

realisation yhteydessä. Jollei tällaista tapahdu, on konkurssi-pesän luovuttava kustannusoikeudesta.¹

Tekijän persoonallisten oikeuksien turvaamiseksi, s.o. jotta tekijä voi, milloin pitää sitä tarpeellisena, saada teoksensa pois julkisuudesta, on KirjTaitA 28 § 2 mom:ssa säädetty, että jos kustannusoikeus käsittää tietyt painokset, tekijällä on valta, sitten kun viimeinen painos on ilmestynyt, mutta ennen kuin se on loppuunmyyty, lunastaa kirjakauppahinnasta teoskappaleet, jotka kustantaja 3 kk. kuluessa ilmoituksen asiasta saatuaan ilmoittaa itsellään olevan. Sama "kotiinkutsumis"oikeus, joka siis sisältää periaatteen "tekijänoikeus rikkoo kustannusoikeuden", on tekijällä, jos kustantajalle on luovutettu kustannusoikeus kaikkiin painoksiin eikä 10 v:n kuluessa ole teoksesta julkaistu uutta painosta.²

On tavallista, että kustantaja teoksen menekin tyrehtyttyä ja turhaan yritettyään saada painoksen loppumaan alennusmyynnillä, myy teoskappaleiden jäännöserän paperiksi tai hävittää sen. Tekijän ja kustantajan väliseen oikeuteen ei tämä menettely vaikuta, jollei toisin ole sovittu.³

2. *Esittämissopimus.* Sopimus, jolla sävellysteos, ooppera, näytelmä tai muu senkaltainen suojaa nauttiva teos, luovutetaan julkisesti esitettäväksi tai "mekanisoitavaksi", muistuttaa luonteltaan vuokrasopimusta, mutta on sitäkin, niin kuin kustannussopimusta, tavallisimmin pidettävä omalaatuisena sopi-

¹ Vrt. *Jacobsen* s. 244 s.

² Vastaava säännös ehdotettiin otettavaksi Tekijäl:ään, *Hall. esit. N:o 89 v. 1926 vp. 34 § 3 mom.* TekijänoikKom:n ehdotus ei sisällä tämänlaatuista säännöstä.

³ KustSopLE:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että kustantajalla olisi oleva tekstissä mainittu oikeus, jos teoksen vuosimyynti on laskenut alle 5 %:n painoksen kokonaismäärästä. Jotta tekijälle silloin varattaisiin mahdollisuus itse yrittää teoksensa levittämistä tai ainakin varjella teoskappaleiden hävittämistä, esitetään hänelle myönnettäväksi etuosto-oikeus jäljelläoleviin teoskappaleisiin (19 §). Normaaliosopimuksen mukaan kustantajan on, ennenkuin ryhtyy alennusmyyntiin (ks. s. 290 alav. 1), ilmoitettava suunnittelemaansa toimenpiteestä tekijälle, jolla on oikeus lunastaa 1 kk:n kuluessa loppupainos tai osa siitä (10 § 2 mom).

muksena.¹ Toisin kuin kustannussopimuksissa, ei esittämissopimuksissa säännönmukaisesti ole kysymys yksinoikeuden, vaan käyttöluvan myöntämisestä teokseen; sama oikeus voidaan myöntää useammille yht'aikaa.² Milloin on luovutettu muut poissulkeva oikeus, kuten esim. on laita näytelmän ensi-esitykseen nähden, vaatii tekijän persoonallinen etu teoksen saattamista julkisuuteen esittämisen kautta, jota etua sopijapuoli ei saa loukata; siitä syystä palautuu yksinoikeus tekijälle, jollei teosta ole kohtuullisessa ajassa esitetty.³ Esittämisoikeus on, mitä oopperaan ja näytelmään tulee, henkilökohtainen; sitä ei voida siirtää edelleen.⁴ Mainitut teokset on esitettävä teoksien arvoa vastaavalla tavalla paikkakunnalla käytettävissä olevin parhain voimin. Teoksen tekstin sanatarkka seuraaminen ei esityksessä ole aina mahdollinen; jollei tekijän suostumus muutoksiin ole sen hankkimisen tiellä olevien esteiden vuoksi saatavissa, on hänen uskon ja luottamuksen periaatteen mukaisesti oletettava suostuneen muutoksiin, jotka ovat välttämättömiä eivätkä teoksen taitellista arvoa silmällä pitäen ole oleel-

¹ *Elster* m.t.s. 36;

² *Elster* m.t.s. 38. TekijänoikKom:n ehdotuksessa on siitä nimenomainen säännös, samoin kuin siitä, että esittämisoikeuden luovutus kestää 3 vuotta (28 §).

³ *Kohler* m.t.s. 350 ja *Autorrecht* s. 299; *Elster* m.t.s. 46 s; *Norjan ehdotus* s. 28; Ruotsin kirjailijalaki 18 §. KirjTaitA 14 §:n mukaan tapahtui palaaminen, jollei teosta ollut 5 peräkkäisen v:n kuluessa esitetty. Lainvalmistelukunta ehdotti vastaavanlaatuisen säännöksen ottamista uuteen lakiin ja sisältyi sellainen hallituksen esitykseen eduskunnalle, mutta poistettiin eduskunnassa. *Lvk* s. 42; *main hall. esit.* 35 § 2 mom. TekijänoikKom:n ehdotuksen mukaan, jos on suostuttu yksinoikeudesta teoksen esittämiseen, oikeus palaa tekijälle, mikäli oikeutta ei ole ryhdytty esittämään 2 v:n kuluessa (28 § 2 mom. 2 lause). — Teatteria ei voitane, kuten kustantajaa, jonka toiminta ei ole henkistä, vaan mekaanista, eikä keinoihin pakottaa näytelmän esittämiseen. Samasta syystä lienee myös filmin käsikirjoituksen tekijän vastaava kanne filmin tuottajaa vastaan hylättävä. *RGZ* 107 s. 62.

⁴ TekijänoikKom:n ehdotus 28 § 1 mom. Teatterille myönnetyn esittämisoikeuden ei voitane katsoa sisältää oikeutta kiertuenäytäntöihin, jollei siitä ole erikseen sovittu. *Grundtvig* s. 107. Vrt. myös *RGZ* 107 s. 64.

lisiä.¹ Esitysoikeuden saajan on huolehdittava esittämisen asianmukaisesta mainostamisesta. Jos esittämisen esteeksi tulee mahdottomuus, oopperan partituuri esim. tuhoutuu tai näytelmän esittäminen kielletään viranomaisen toimesta, raukeaa sopimus; tekijä on silloin velvollinen palauttamaan takaisin etukäteen kenties nostamansa palkkion.² Tavallisesti tekijänpalkkio sovitaan määräsadannekseksi esityksen tuottamasta bruttotulosta. Näytelmän kirjoittajalla on katsottava olevan oikeus olla saapuvilla sen ensi-illan harjoituksissa. Toiselta puolen hänen on pidättäydyttävä julkisista lausunnoista, jotka voivat haitata ensi-illan menestystä, niin myös epälojaalasti kilpailemasta esitysoikeuden saajan kanssa.³ Esittäjäpuolta ei voitane velvoittaa pysymään sopimuksessa, jos ensi-illan esitys osoitti teoksen täysin epäonnistuneeksi yleisömenestyksen kannalta. Esittämisoikeus ei käsitä teoksen radioimisoikeutta; siihen on tekijältä saatava eri lupa.

Näiden sääntöjen mukaisesti puheena olevien teoksien julkinen esittäminen on käytännössä järjestynyt eri maissa. Ruotsin, Norjan ja Tanskan ja eräiden muidenkin maiden lakeihin sisältyy sitä paitsi eräitä sitä koskevia säännöksiä.

Esittämissopimuksesta on erotettava esityksiä välittävät agentuurisopimukset. Tällaisen sopimuksen toinen sopijapuoli, esim. konserttitoimisto, tekee sopimuksia sävellyksien esityksien järjestämisestä omissa nimissään, mutta säveltäjän lukuun.⁴

3. *Esittämisoikeuksien luovutus tekijäin etujärjestöille.* Sopimukset, joilla henkisten tuotteiden tekijät luovuttavat tekijänoikeuksiansa valvomisen etujärjestöilleen, ovat fidusiaarisia

¹ *Elster m.t.s.* 63 s. Voiko näytelmän kirjoittaja kieltää sen esittämisen, jos hänen ajatuksensa tulkitaan toisin kuin hän on tarkoittanut? Myönteisesti *Droit d'auteur* 1943 s. 65.

² *Elster m.t.s.* 55 ss.

³ Jos näytelmän esittäminen on luovutettu yksinoikeudella jollekin teaterille, ei tekijä voine myöntää saman teoksen esittämistä elokuvana. *Kuoph* s. 144.

⁴ *Allfeld, Urheberrecht* s. 115; *Elster m.t.s.* 57.

oikeustoimia. Järjestö saa teokseen oikeuden, jota se valvoo kolmatta henkilöä vastaan omissa nimissään, mutta suhteessaan tekijään sopimus velvoittaa etujärjestön, fidusiaarin, tilin tekemiseen.¹ Tällaisia sopimuksia, jotka tosin voidaan yksipuolisesti peruuttaa, mutta jotka peruuttamiseensa asti velvoittavat tekijää niin, ettei hän sopimuksen tehtyään, voi siirtää tekijänoikeutta toiselle, ovat esim. Suomen säveltäjain etujärjestönsä, Teoston, kanssa tehdyt sopimukset.² Tekijä ei ole velvollinen liittymään etujärjestöön tai siirtämään teoksiensa esittämisoikeutta sille, mutta toiselta puolen etujärjestölle syntyy tosiasiainen monopoli, jonka johdosta se on velvollinen luovuttamaan esittämisoikeuden jokaiselle, joka sitä tahtoo määrättyä maksua vastaan (taksa) käyttää.³ Ulkomaisten etujärjestöjen edustajana Teosto valvoo myös näiden järjestöjen jäsenten etuja. Kiireellisissä tapauksissa, esim. kun on kysymyksessä teoksen radioiminen, johon tekijän suostumus on vaikeasti saatavissa, voinee Teosto negotiorum gestorina myöntää esittämisoikeuden sellaisenkin tekijän puolesta, joka ei ole siirtänyt oikeutensa järjestölle.⁴

Jos tekijä tahtoo luovuttaa teoksen esittämisoikeuden itse, hän on velvollinen ilmoittamaan luovutusta haluavalle, että

¹ Ks. *Kivimäki* DI 1938 s. 377 s. Vrt. *Nybergh JFT* 1937 s. 742; *Allfeld m.s.*; v. *Konow* s. 111.

² Teosten sääntöjen 24 §:n mukaan säveltäjä, sovittaja ja sävellysteoksen kustantaja luovuttavat ns. asiakkuussopimuksella Teoston vapaaseen käyttöön kaikkien valmiiden ja vast'edes syntyvien teosten konserttiesitys- ja mekanisoimisoikeudet ja sitoutuvat olemaan sopimuksen kestämisajana luovuttamatta näitä oikeuksia muille. Konserttiesityksellä tarkoitetaan jokaista julkista musiikkiesitystä; tiettyyn näytelmäteokseen erityisesti sävelletyn musiikin esittämisoikeuden valvominen tapahtuu kuitenkin vain erityisestä toimeksiannosta (20 §). Mekanisoimisoikeudella ymmärretään oikeutta siirtää sävellys mekaaniseen soittolaitteeseen (26 §).

³ *Jacobson* s. 250 alav. 3.

⁴ Vrt. *Lissbauer* s. 283. Teoston ja Oy. Yleisradio Ab:n välisessä sopimuksessa onkin määrätty, että Teosto vastaa taloudellisesti myös sen edustukseen kuulumattomien säveltäjien radioimisluvasta.

oikeus on ennestään siirretty etujärjestölle, jotta tämän suostumus luovutukseen voidaan hankkia.¹

Taloudellisessa suhteessa etujärjestö toimii jäsentensä agenttina.² Sen on täytettävä esittämispalkkioiden perimistehtävät ja tilitys huolellisen miehen tavoin.^{3, 4, 5}

¹ *Sprenkmann* s. 47.

² Etujärjestön tehtäviin kuuluu myös jäsentensä moraalisten oikeuksien (isyyden tunnustamisen yms.) valvominen. *Teoston säännöt* 18 §.

³ Palkkion perimisestä määrätään *Teoston säännöissä*, että se on tapahtuva esityksistä tehtyjen kerta- tai aikasopimusten (yleisradio, ravintolat ym.) perusteella. Tilitysvuoden aikana kertyneet palkkiot tilitetään, *Teoston* kulut ja varaukset vähennettyä, *teoston* ns. tariffiarvon (esitysten luku, esitystilaisuuksien ja teosten laatu) mukaan säveltäjien, sovittajien ja kustantajain kesken. *Teoston säännöt* 21, 22, 26 §. Tilitettävät määrät koti- ja ulkomailla esitetyistä suomalaisista sävellyksistä nousevat melkoisiin summiin.

⁴ Sävellyksien ja kieliasuisten teoksien radioimisesta on Oy. Yleisradio Ab:n sekä *Teoston* ja Suomen Kirjailijaliiton välillä tehty kirjalliset sopimukset. *Teostolle* maksetaan kaikista laillisesti suojatuista sävellysteoksista, joiden esittämisoikeutta *Teosto* valvoo, näytelmäteokseen erityisesti sävellettyä musiikkia (oopperaa, operettia, balettia, pantomiimia yms.) lukuun ottamatta, 2,7 % kuuntelulupamaksuista (sopimus 11/5 1945). Suomen Kirjailijaliitolle suoritetaan, näytelmiä lukuun ottamatta, korvaus radiossa esitetyistä julkaistuista kirjallisista tuotteista kappaleluvun ja tekstin pituuden mukaan. Julkaisemattoman teoksen (käsikirjoituksen) esittämisestä on sovittava erikseen (sopimus 20/6 1945).

⁵ Mm. Itävallassa, Saksassa, Hollannissa ja Sveitsissä on etujärjestöjen tosiasiallinen monopoli säädetty lakisääntöiseksi, ja säveltäjät sekä milloin kieliasuisten teosten ei-dramaattinen julkinen esittäminen on, kuten esim. Itävallassa on laita, pidätetty tekijäin yksinoikeudeksi, kirjailijainkin velvoitettu kuulumaan etujärjestöihin, jotka myöntävät teoksien esittämisoikeuksia. Tällaisen järjestelyn tarkoituksena on toisaalta vaikeuttaa teoksien "mustaa" esittämistä, toisaalta estää kohtuuttomien tekijänpalkkioiden ottamista. *Lissbauer* s. 350 ss; *Streuli* s. 31 s; *Hoffmann* GRUR 1938 s. 5; *Sprenkmann* s. 47 alav. 2. — Tekijänoikeuskom. ehdottaa, että toimintaa, jonka tarkoituksena on mm. tekijäin oikeuksien valvominen, mitä tulee heidän teoksiensa julkiseen esittämiseen, saadaan harjoittaa ainoastaan asianomaisella luvalla (46 §).

Seitsemäs luku.

TEKIJÄNOIKEUDEN SIIRTYMISESTÄ TEKIJÄN KUOLEMAN JÄLKEEN JA PAKKOTÄYTÄNNÖSSÄ.

29 §.

TEKIJÄNOIKEUDEN SIIRTYMINEN PERILLISILLE JA TESTAMENTINSAAJALLE.

Tekijän kuoltua ovat yleiset jäämistöä koskevat oikeussäännöt, kuitenkin erinäisin poikkeuksin, sovellettavat tekijänoikeuden siirtymiseen.

1. *Perintö.* Tekijäl 23 §:ssä säädetään, että tekijänoikeus siirtyy tekijän kuollessa hänen kuolinpesänsä osakkaille lain mukaan. Perimysjärjestys ei siis ole rajoitettu, vaan tekijänoikeus periytyy in infinitum. Jollei perillisiä ole, perintö lankeee valtiolle, jota siis myös on pidettävä kuolinpesän osakkaana.¹ Tekijänoikeus kuuluu, jos perillisiä on useampia, heille yh-

¹ Lainvalmistelelukunnan ehdotuksen mukaan ei sivuperillisellä eikä valtiolla olisi ollut perintöoikeutta. Hallituksen esityksessä eduskunnalle perintöoikeus ehdotettiin sivusuivussa pysäytettäväksi sisaruksiin; säännöstä valtion poissulkemisesta perinnöstä ei otettu esitykseen. Lakivaliokunta ei mietinnössään katsonut olevan aihetta poikkeamiseen yleisestä perimysjärjestyksestä, kun tekijänoikeuden erikoisluonne ei sitä vaatinut ja kun oli jo ryhdytty toimenpiteisiin perintöoikeutta koskevan lainsäädännön